

บทที่ 1

วิัฒนาการ ความหมาย และขอบข่ายในการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง

ปัจจุบัน การศึกษาในแนวเศรษฐกิจการเมือง (political economy) กลับมาได้รับความนิยมอย่างสูงจากการสังคมศาสตร์อีกรังหนึ่ง หลังจากที่ได้ถูกทอดทิ้งและมองข้ามโดยนักสังคมศาสตร์กระแสหลักเป็นเวลาอันยาวนาน เมื่อพิจารณาข้อนหลังกลับไปถึงบุคคลที่การศึกษาในแนวนี้ได้ก่อตั้งขึ้น ก็จะพบว่าเศรษฐกิจการเมืองจากบุคคลดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงไปในหลายด้านไม่มากก็น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความหมาย แนวการศึกษา และขอบข่าย ด้านทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง

วิัฒนาการในการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองจากบุคคลดังกล่าว

ถึงแม้คำว่า “เศรษฐกิจการเมือง” จะถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกโดย de Monchretien นักเขียนชาวฝรั่งเศส ในงานของเขาว่า *Traité de l'économie politique* ในต้นคริสตวรรษที่ 17 (Chatrapadhyay, 1974 : 23; Katouzian 1980 : 179; Mai, 1975 : 160). แต่โดยข้อเท็จจริง เศรษฐกิจการเมืองในแท้ที่เป็นหลักปฏิบัติหรือนโยบายในการปกครองชุมชนทางการเมือง ได้เกิดขึ้นมา ก่อนหน้านี้เป็นเวลานาน และอาจจะสืบสานย้อนหลังไปได้จนถึงบุคคลที่อารยธรรมกรีกได้ลงหลักปักฐานในยุโรป

คำว่า เศรษฐกิจ หรือ economy นั้น มีที่มาดังเดิมจากคำในภาษากรีกสองคำ คือ คำว่า oikos ซึ่งแปลว่า บ้านเรือน กับคำว่า οἰομος ที่แปลว่า กฎหมายในชั้นต้น คำว่า economy จึงหมายถึง การจัดการปกครองเช่นสถานอปางชาญฉลาดและเป็นธรรมให้เกิดผลดีแก่คนทั้งครอบครัว (Rousseau, 1953 : 367) ต่อมากล่าวว่า ความหมายของคำ ๆ นี้ได้ถูกขยายออกไปตามสภาพการพัฒนา และการขยายด้วยของชุมชนในสังคมที่ขยายตัวโดยลำดับ จากครอบครัวไปสู่หมู่บ้าน จากหมู่บ้านไปเป็นเมือง และจากเมืองไปถึงรัฐ ความหมายของคำว่า economy จึงครอบคลุมถึงการจัดการปกครองของรัฐ ซึ่งโดยนัยมีสภาพเหมือนกับครอบครัวขนาดที่มานั้นเอง และในภายหลังเพื่อที่จะแยกคำว่า economy ในความหมายของการปกครองรัฐออกจากความหมายดั้งเดิม จึงได้ใช้คำว่า political economy แทน อันเป็นการซึ้งดลงไปว่าเป็นเรื่องการเมืองการปกครองระดับรัฐ

การมองเศรษฐกิจในแท้ที่เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการปกครองของรัฐ ได้เริ่มปรากฏต่อ รอยให้เห็นตั้งแต่บุคคลรัฐของกรีก งานเขียนของนักปรัชญากรีกบางคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

Aristotle ได้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนะแบบนี้ ในงานชื่อ Politics และ Ethics ของเข้า Aristotle มองปัญหาเศรษฐกิจว่าเป็นปัญหาด้านศีลธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างรัฐในอุดมคิดขึ้นมา (Mai, 1975 : 6) ในเรื่องของการกระจายความมั่งคั่งและสิ่งอื่นในสังคม Aristotle ถือว่าเป็นเรื่องของความยุติธรรมเฉพาะด้านอย่างหนึ่ง การแบ่งปันความมั่งคั่งระหว่างสมาชิกของรัฐหนึ่งรัฐในนั้น จะเป็นไปตามมาตรฐานที่แน่นอน ซึ่งขึ้นอยู่กับรัฐธรรมนูญของแต่ละรัฐ (Bonar, 1967 : 39) ก่อสร้างอิทธิพลอย่างหนึ่งก็คือ รัฐเป็นผู้กำหนดมาตรฐานความยุติธรรมในการกระจายความมั่งคั่งระหว่างสมาชิกของรัฐนั้นเอง

สำหรับญี่ปุ่นในยุคกลาง ซึ่งศาสนาจักรและระบบพิวัตัลมีอำนาจครอบงำอยู่ แนวความคิดที่ว่าการจัดการและการแก้ปัญหาเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งในการปกครองชุมชนที่สู่ปกครองจะต้องรับผิดชอบเป็นสิ่งยอมรับกันโดยทั่วไป และปรากฏอยู่อย่างเด่นชัดทั้งในจริยธรรมของคริสตจักรและในอุดมการณ์ของระบบพิวัตัล ในทัศนะของคริสตจักรในยุคกลาง สังคมมีสภาพเหมือนกับครอบครัว ผู้ที่อยู่ในคำแนะนำแห่งอำนาจและมีฐานะมั่งคั่งจะต้องรับผิดชอบต่อสภาพความเป็นอยู่ของสามัญชนเหมือนกับพ่อที่ต้องรับผิดชอบคือสูกุ ในขณะเดียวกัน สามัญชนก็จะต้องยอมรับสถานภาพของตน และยินยอมที่จะอยู่ใต้อำนาจของผู้นำเหมือนกับสูกุที่ยอมรับอำนาจของพ่อ (Hunt, 1978 : 7) แน่นอนที่เดียวในยุคพิวัตัลผู้ที่มีอำนาจและมั่งคั่งที่สุดในแต่ละชุมชน ก็คือพิวัตัลลอร์ด ซึ่งปกครองชุมชนอยู่ จริยธรรมแบบนี้มีส่วนสำคัญในการรักษาสถานภาพเดิมของระบบพิวัตัล ซึ่งกำหนดความสัมพันธ์ของคนในสังคมตามลำดับชั้นอำนาจ (Hierarchy) ตั้งแต่กาสติดที่ดิน (serf) ลอร์ด ไปจนถึง กษัตริย์ โดยอุดมการของระบบพิวัตัล ลอร์ดจึงต้องมีหน้าที่คุ้มครองดูแลพวกกาสติดที่ดิน ขณะเดียวกันพวกกาสติดก็ต้องให้การบริการรับใช้ด้านต่าง ๆ แก่ลอร์ด เช่น การผลิตอาหาร และเครื่องปุ่งหมุน รวมทั้งการเป็นทหารของ ลอร์ด (Hunt and Sherman, 1981 : 3) อย่างไรก็ได้ในสังคมพิวัตัล สังคมจะของรัฐบาลกลางที่อำนาจปกครองเหนืออาณาทั้งหมด ยังไม่มี ปัญหาด้านเศรษฐกิจการเมืองจึงเป็นการก่อรับผิดชอบของลอร์ดในศูนย์อำนาจแต่ละถูนย์ ซึ่งมีความมุกพันกันอย่างหลวม ๆ ตามลำดับชั้น

อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจการเมืองในแบบที่เป็นหลักปฏิบัติ หรือนโยบายของรัฐอิギ้บลิง ปรากฏขึ้นในปลายยุคกลาง เมื่อรัฐ หรือรัฐชาติ (National State) ได้เกิดขึ้นจากการพัฒนาด้วยของระบบพิวัตัล และการเติบโตของอำนาจศาสนาจักรในส่วนต่าง ๆ ของญี่ปุ่นได้เปิดโอกาสให้รัฐในฐานะองค์กรทางการเมืองแบบใหม่เข้ามาแทนที่ แน่นอนที่เดียว เพื่อให้รัฐสามารถอยู่และขยายอำนาจออกไปได้ รัฐจะต้องมีรายได้และทรัพยากรที่จำเป็น ดังนั้นรัฐจึงมีบทบาทในการจัดการเศรษฐกิจของชาติ เพื่อแสวงหาความมั่งคั่งและความอยู่ดีกินดีให้ทั้งค่าวัสดุเองและประชาชน

อันเป็นสมាជิกรองรัฐ เพราจะนั้น เศรษฐกิจการเมืองยุคใหม่ จึงเริ่มเกิดขึ้นพร้อม ๆ ไปกับการเดินทางของรัฐ (Bonar, 1967 : 59) ตัวชี้ที่สำคัญก็คือ การนำเอาการเก็บภาษีในฐานะเครื่องมือรายได้สนับสนุนรัฐเข้ามาแทนที่ระบบการเก็บภาษีในรูปสิ่งของ การเก็บทั้งงานและรายได้จากทรัพย์สิน อันเป็นที่มาของรายได้ในระบบพิวตล การหาทางเพิ่มรายได้ของกษัตริย์ จึงนำไปสู่การหาทางและหลักการที่จะทำให้รัฐมีรายได้สูงขึ้น เศรษฐกิจการเมืองในแบบที่เป็นความรู้เกี่ยวกับวิธีการเพิ่มความมั่งคั่งให้แก่รัฐ จึงเกิดจากความจำเป็นด้านการคลังของรัฐ น่อง อย่างไรก็ต้องการเกิดขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของความรู้ด้านเศรษฐกิจการเมืองดังกล่าวไม่อาจจะแยกออกจากพัฒนาของเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะพัฒนาการของระบบทุนนิยม ซึ่งเดินโอดันมายังเวลาใกล้เคียงกับการเกิดรัฐชาติในสังคมตะวันตก

ระบบทุนนิยมเกิดขึ้นในยุโรปในต้นคริสตวรรษที่ 16 การก่อตัวขึ้นของโครงสร้างเศรษฐกิจแบบนี้ เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านการค้า อุตสาหกรรม และเกษตรกรรม ในช่วงปลายสมัยกลางของยุโรป (Dillard, 1973 : 60-61) การพัฒนาเทคโนโลยีในการเพาะปลูกทำให้เกิดมีผลผลิตส่วนภูมิภาคขึ้น ลินค้าเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนจึงมีมากไปด้วย ด้วยเหตุนี้เองจึงส่งผลให้การค้าทางไกล (Long distance trade) ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็ว ในเวลาเดียวกัน การเดินทางด้านการค้าก็ทำให้มีเมืองท่า ๆ ที่เป็นศูนย์กลางด้านพาณิชยกรรมมีประชากรมากขึ้น และเกิดเมืองใหม่ขึ้นมารองรับการขยายตัวด้านการค้าและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้การขยายตัวด้านการค้าดังกล่าวได้กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมด้านท่า ๆ การเปลี่ยนแปลงเช่นว่านี้มีผลให้โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมแบบพิวตลเสื่อมโทรมลง

พัฒนาการของทั้งระบบทุนนิยม และระบบรัฐชาติ ซึ่งเข้ามาแทนที่สถาบันทางเศรษฐกิจ และทางการเมืองของระบบพิวตล มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาแนวความคิดด้านเศรษฐกิจการเมืองอย่างมาก นั้นก็คือ เนื้อหาเศรษฐกิจการเมืองทั้งในแบบที่เป็นหลักปฏิบัติหรือแนวโน้มโดยนัย และในแบบที่เป็นด้วยความรู้ ได้รับผลกระทบโดยตรงจากรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างระบบทุนนิยมกับรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของโลก เมื่อพิจารณาจากรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับระบบทุนนิยมตั้งแต่ติดจนถึงปัจจุบัน วิวัฒนาการในการศึกษาด้านเศรษฐกิจการเมือง อาจจะถูกแบ่งออกอย่างกว้าง ๆ ได้เป็น 4 บุคคล ก็คือ บุคคลก่อตัว บุคคลเพื่องบุคคลเสื่อมโทรม และบุคคลพื้นดิน ของการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง

บุคคลก่อตัวของการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง ในยุคนี้ เริ่มมีการสนใจศึกษาเศรษฐกิจการเมืองขึ้นในแบบที่เป็นหลักปฏิบัติ และแนวโน้มโดยนัยด้านเศรษฐกิจที่รัฐควรจะส่งเสริมหรือยับยั้ง ด้วยเหตุที่บุคคลนี้เป็นช่วงแรก ๆ ที่ระบบทุนนิยมเริ่มพัฒนา โดยยังอยู่ในขั้นที่เรียกว่า ทุนนิยมด้านพาณิช

(Commercial Capitalism) ขณะเดียวกันระบบบริษัทต้มความเป็นปีกแห่งมากพอกว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระบบทุนนิยมกับรัฐจึงมีรูปแบบที่รัฐให้การปกป้องและช่วยเหลือแก่นายทุน และการขยายตัวของระบบทุนนิยม ก็ทำให้รัฐมีอำนาจมากขึ้นในวงการเมืองระหว่างประเทศ ในช่วงนี้ รัฐมีบทบาทควบคุมกิจกรรมด้านเศรษฐกิจโดยตรง โดยมีรัฐอุดหนุนรัฐที่จะเสริมสร้างความมั่งคั่งและสนับสนุนภูมิภาคให้แก่ตนของเป็นหลัก จึงทำให้มีการทางานพัฒนาหลักปฏิบัติและเสนอแนะแนวทางนโยบายด้านเศรษฐกิจให้แก่รัฐ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตั้งกล่าว หลักปฏิบัติ และข้อเสนอแนะด้านนโยบายที่เกิดขึ้นในระดับนี้ แสดงออกมาในแนวความคิดทางเศรษฐกิจการเมือง ที่เรียกว่า พานิชนิยม (Mercantilism) ซึ่งมีอิทธิพลอย่างกว้างขวางในยุโรป ในศตวรรษที่ 16 และศตวรรษที่ 17

แนวความคิดแบบพานิชนิยมเกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันระหว่างรัฐต่าง ๆ อย่างรุนแรง นอกจากจะมีการแข่งขันอาณาจิตรกันระหว่างประเทศมหาอำนาจในช่วงนั้น เช่น สเปน อังกฤษ และฝรั่งเศส แล้วก็ต้องมีการแข่งขันในด้านการค้าระหว่างประเทศอีกด้วย (Gill, 1967 : 4, Hunt and Sherman, 1981 : 22-23). ในขณะนั้น รัฐกับนายทุนได้ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เพื่อปกป้องผลประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศและสร้างความเข้มแข็งให้แก่รัฐ

เนื่องจากแนวความคิดแบบพานิชนิยมมีลักษณะของหลักปฏิบัติและข้อเสนอแนะด้านนโยบายที่พัฒนาขึ้นมาในแต่ละประเทศ ทำให้การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองอย่างเป็นระเบียบแบบแผน แนวความคิดด้านเศรษฐกิจการเมืองแบบนี้ จึงมีความแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละประเทศ อย่างไรก็ต้องมีความคิดแบบพานิชนิยมก็มีเอกลักษณ์ของตนอยู่เหมือนกัน Oser และ Blanchfield (1975 : 9-11) ได้ชี้ให้เห็นว่า พานิชนิยม มีลักษณะสำคัญร่วมกันอยู่ 7 ประการคือ

- 1) ต้องเงิน และทองแท่งเป็นที่มาของความมั่งคั่งของรัฐ ด้วยเหตุนี้จึงเน้นการค้าระหว่างประเทศแบบเกินดุล เพื่อให้เงินทองหลังไหลเข้าประเทศให้มากที่สุด
- 2) มีลักษณะความคิดแบบชาร์มชาตินิยมด้านเศรษฐกิจ (Economic Nationalism) กิจกรรมด้านการค้าระหว่างประเทศ ทุ่มทุนสร้างความรั่วราวยและอำนาจให้แก่ประเทศเป็นหลักเพื่อรัฐที่มีอำนาจเท่านั้นสามารถมีอาณาจิตรได้มากมาย สามารถเอาชนะสังคม และสามารถผูกขาดเส้นทางการค้าระหว่างประเทศไว้ได้
- 3) ให้ความศูนย์รวมปักป้องสินค้าอุดหนุนการภาระภาษีในประเทศ ด้วยการสนับสนุนการส่งออก และไม่เก็บภาษีขาเข้าสำหรับรัฐอุดหนุนที่จำเป็นในการผลิต ซึ่งไม่มีในประเทศ ขณะเดียวกันก็ไม่นำเข้าสินค้าประเภทเดียวกันจากต่างประเทศ
- 4) ส่งเสริมการแสวงหา และบุกรุกอาณาจิตร รวมทั้งผูกขาดการค้าในอาณาจิตรเพื่อ

แสงหาประโยชน์ให้มากที่สุดและนานที่สุด

5) ให้ความสะดวกแก่การค้าภายในประเทศ โดยการพยายามฝอนคล้ายหรือยกเดิกช้อ จำกัดด้านภาษีการค้า ด้านการเก็บค่าไฟนทาง และด้านข้อจำกัดในการขนส่งสินค้า แต่ก็ไม่ได้ เปิดโอกาสให้คนทุกคนประกอบการค้าอย่างเสรี รัฐมีสิทธิที่จะให้นายทุนผู้ใดมุกขากการค้า หรือได้รับสิทธิพิเศษในการค้า

6) สนับสนุนให้รัฐบาลถูกต้องควบคุมและจัดระเบียบการค้าทั้งในและนอกประเทศ รัฐบาล มอบสิทธิมุกขากการค้าระหว่างประเทศให้แก่บริษัทต่าง ๆ และควบคุมการประกอบธุรกิจ ภายในประเทศ เพื่อลดภาระภาษีหักด้วยเงิน นอกจากนี้รัฐบาลยังให้เงินอุดหนุนการผลิตด้านต่าง ๆ รวมทั้งควบคุมคุณภาพสินค้าออกอีกด้วย

7) เน้นการเพิ่มสร้างความมั่งคั่งให้แก่ประเทศ แต่ไม่ใช่สันใจที่สร้างความมั่งคั่งให้แก่ คนส่วนใหญ่ในสังคม ประชาชนทั่วไปจึงมีฐานะเหมือนครึ่งมือสั่งความรุ่งเรืองให้แก่รัฐและนายทุน

หลักปฏิบัติและนโยบายตามแนวความคิดแบบพาณิชนิยมตั้งกล่าว แม้จะมีการนำมาใช้ ปฏิบัติกันโดยทั่วไป ในหมู่ประเทศมหาอำนาจของยุโรปในขณะนั้น แต่ในประเทศไทยจะ ให้ความสำคัญด้านต่าง ๆ ผิดแผกกันออกไป ความคิดแบบพาณิชนิยมของอังกฤษ ซึ่งสะท้อน ให้เห็นในงานเขียนของ Thomas Mun ผู้อ่านวิการบริษัทอิสตันเดียนเน้นหนักไปในด้านการ ค้าระหว่างประเทศโดยถือว่าการค้าตั้งกล่าวจะนำความมั่งคั่งมาสู่ส่วนรวม ขณะที่ความคิด แบบพาณิชนิยมของฝรั่งเศสซึ่งได้รับอิทธิพลโดยตรงจากความคิดของเศรษฐีชาวกรุงการคัลส์ ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ซึ่ง Jean Baptise Colbert กลับให้ความสำคัญต่อการที่รัฐเข้าไปช่วยเหลือ อุตสาหกรรมภายในโดยการจ่ายเงินอุดหนุนและการให้รัฐฟื้นฟูงานในด้านเศรษฐกิจ รวมทั้งการ ระดมทรัพยากรด้านเศรษฐกิจมาใช้สนับสนุนบทบาทด้านการทูตและการทหารของประเทศไทย ฝรั่งเศส ส่วนความคิดแบบพาณิชนิยมอีกแนวหนึ่ง คือ พานิชนิยมที่แพร่หลายอยู่ในรัฐเยอรมัน ทั้งหลาย เช่น ปรัสเซีย ออสเตรีย ฯลฯ ความคิดแนวนี้มุ่งส่งเสริมให้รัฐเข้าไปมีบทบาทช่วยเหลือ อุตสาหกรรมและหัตถกรรมภายในรัฐอย่างเต็มที่ แต่ในเวลาเดียวกันรัฐก็ยังควบคุมการค้า และการผลิตอย่างเข้มงวด นอกจากนี้ พานิชนิยมแบบเยอรมันยังพัฒนาไปในด้านการคัลส์ของรัฐ อย่างมาก ปัญหาภาษีอากรและการใช้เงินของรัฐได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง (Finkelstein and Thimm, 1973 : 13, 18-25)

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดแบบพาณิชนิยมนี้เน้นความสำคัญและบทบาทของรัฐในด้าน เศรษฐกิจอย่างชัดแจ้ง รัฐมีหน้าที่ควบคุมและจัดระเบียบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการค้า

ระหว่างประเทศสู่เป้าหมายด้านความมั่งคั่งของรัฐเป็นหลัก อย่างไรก็ได้ในเวลาเดียวกัน บทบาทของรัฐในด้านเศรษฐกิจตั้งกล่าวก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือสร้างความมั่งคั่งและอำนาจแก่ นายทุนจำนวนไม่น้อยไปด้วย การที่ความคิดด้านเศรษฐกิจการเมืองก่อตัวขึ้นมาด้วยการให้ความสำคัญแก่รัฐอย่างมากนั่นเอง การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองในช่วงต้นจึงเป็นการศึกษา เกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สูงสู่ความมั่งคั่งของรัฐหรือประเทศชาติเป็นสำคัญ

ความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองแบบพานิชนิยมได้ครอบงำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของ บุรีบอยประมาณ 200 ปี ในช่วงคราวราชที่ 16 และ คราวราชที่ 17 แล้วก็อยู่ เสื่อมความนิยมลงไป เมื่อระบบทุนนิยมเริ่มเปลี่ยนแปลงตัวเองเป็นทุนนิยมอุดมการณ์ (industrial capitalism) นอกจากนี้ แนวความคิดแบบเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ (economic liberalism) รวมทั้งความคิดแบบบุปเจอกชนนิยม (individualism) ที่พัฒนาขึ้นมาพร้อม ๆ กัน ก็มีส่วนทำให้ความชอบธรรมของรัฐในการควบคุม กิจกรรมทางเศรษฐกิจลดไป นับแต่กลางคราวราชที่ 17 เป็นต้นมา นักคิดทางเศรษฐกิจการ เมืองจำนวนไม่น้อย เริ่มไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐควบคุมเศรษฐกิจภายใต้ระบบทุนนิยม การให้สิทธิ ผูกขาดแก่นายทุนบางคน การที่รัฐปกป้องหุ้นครองอุดมการณ์บางอย่าง และการที่รัฐวางแผน ระเบียบมากมายเพื่อควบคุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรม พวกนี้เป็นที่ว่าการกระทำการดังกล่าว ของรัฐเป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันในระบบตลาดอันเป็นสิ่งที่ให้ประโยชน์ต่อสังคมได้มากกว่า (Hunt and Sherman, 1981 : 33-34)

กล่าวโดยสรุป บุคคลก่อตัวขึ้นของการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง เป็นบุคคลที่เริ่มมีการสนใจปัญหา ด้านเศรษฐกิจกันอย่างจริงจัง โดยการเสนอแนวทางทางปฏิบัติและนโยบายเพื่อบรรลุเป้าหมาย ในการสร้างความมั่งคั่งให้แก่ประเทศไทย รัฐ และคำว่า “เศรษฐกิจการเมือง” ที่บัญญัติขึ้นมา ในช่วงนี้ก็จะสอนให้เห็นถึงความพยายามดังกล่าวให้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ในยุคของการศึกษา เกี่ยวกับเศรษฐกิจการเมืองยังเป็นการศึกษาปราภูภูมิการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างไม่มีระเบียบ แบบแผน งานเขียนด้านนี้โดยทั่วไปมักจะเป็นการศึกษาปัญหาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งโดยเน้น วิธีการแก้ไขปัญหาและเสนอแนวทางที่ควรปฏิบัติ แทนที่จะอธิบายและชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ ระหว่างสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

บุคคลที่เริ่มสนใจการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองในยุคนี้ได้พัฒนา จนถึงขั้นที่มีการศึกษาปราภูภูมิการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างมีหลักเกณฑ์ โดยได้รับการยอมรับกัน อย่างกว้างขวาง มีการเปิดสอนวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง และมีการตั้งตำแหน่งศาสตราจารย์ ทางเศรษฐกิจการเมืองขึ้นในมหาวิทยาลัย ถึงแม้ว่าบทบาทของรัฐในด้านเศรษฐกิจจะถูกจำกัด ลงไม้อย่างมาก การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองที่เน้นศึกษาอย่างเศรษฐกิจที่นำไปสู่ความ

มั่งคั่งของรัฐและสังคม ก็ยังเป็นแนวทางการศึกษาเศรษฐกิจที่ยอมรับกันอยู่ แต่วิธีการมองปัญหา และเหตุผลที่ใช้อธิบายนั้นได้แตกต่างไปจากยุคก่อน ตามสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนไป

การปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ในศตวรรษที่ 18 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางขึ้นในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอังกฤษ อันเป็นประเทศแรกที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ในระดับทุนนิยมได้ขยายตัวออกไปในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็น ด้านการค้า การเกษตร และการผลิตทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ การขยายตัวของระบบทางน้ำ โดยเฉพาะในอังกฤษ ได้ก่อให้เกิดการทำมากมายเกี่ยวกับบทบาทของรัฐและบทบาทของเอกชนในด้านเศรษฐกิจ ปัญหาสำคัญในขณะนั้นก็คือ ควรจะให้เอกชนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเสรีโดยไม่มีการควบคุม หรือว่าควรจะให้รัฐเข้ามาร่วมควบคุมและจัดระเบียบทางเศรษฐกิจมากขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันในด้านสวัสดิการสังคมและเข้ามายังต่าง ๆ ของประเทศ ปัญหานี้เป็นเรื่องของนโยบายรัฐด้านเศรษฐกิจที่ท้าทายภูมิปัญญาของนักคิดในขณะนั้นอย่างมาก และความพยายามของนักคิดจำนวนหนึ่งที่มุ่งตอบสนองปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ได้ก่อให้เกิดแนวความคิดทางเศรษฐกิจที่ครอบงำการศึกษาเศรษฐกิจและการเมืองคือแนวคิดในระบบที่เน้นการเปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเสรีและแนวความคิดดังกล่าวจึงมุ่งอธิบายให้เห็นว่า ทุนนิยมเสรีทำงานอย่างไร เดิมโถเข็มข่ายอย่างไร และสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างไร (Gill, 1967 : 9-10)

ความคิดที่เน้นเสรีภาพของเอกชนในการประกอบการนั้น ปรากฏชัดเจนเป็นครั้งแรกในความคิดของพวากพิสิโอดเรต (Physiocrat) ซึ่งมีอิทธิพลอยู่ในฝรั่งเศส ระหว่างปี 1756 ถึงปี 1776 โดยประมาณ นอกจากนี้อีกหนึ่งในงานของ Quesnay ผู้ก่อตั้งสำนักนี้ ซึ่งพยายามนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการทำงานระบบบริการภายสิ่งมีชีวิตมาใช้อธิบายระบบเศรษฐกิจของแต่ละสังคมแล้ว สิ่งสำคัญที่พวากพิสิโอดเรตพัฒนาขึ้นก็คือความคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ พวากนี้เห็นว่าประชาชนแต่ละคนมีสิทธิ์ตามธรรมชาติที่จะได้รับประโยชน์จากการงานของตน รัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซงในกิจกรรมด้านใดด้านหนึ่ง ยกเว้นแต่ในด้านการคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งเสรีภาพในการประกอบทำสัญญาของเอกชน รัฐควรให้เอกชนมีเสรีภาพในการประกอบการทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ความคิดเกี่ยวกับเสรีภาพทางเศรษฐกิจของเอกชนตามทัศนะของพวากพิสิโอดเรตสรุปได้เป็นวิสัยที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ปล่อยให้ทำ ปล่อยให้เป็นไป (laissez faire, laissez passer)” นั้นเอง (ดู Oser and Blanchfield, 1975 : 30-31) ความคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากนักเศรษฐกิจการเมืองคลาสสิกในอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Adam Smith

นับตั้งแต่งานชื่อ Wealth of Nations ของ Smith ได้ตีพิมพ์ออกมาน以来 1776 แนวความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองสำนักคลาสสิกได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว นอกเหนือไปจาก Smith เองยังมีนักเศรษฐกิจการเมืองสำนักนี้อีกจำนวนไม่น้อยที่ได้พัฒนาทฤษฎีและแนวความคิดเศรษฐกิจการเมืองแบบคลาสสิกให้สมมุตตนั่นยิ่งขึ้น บุคคลที่มีบทบาทเด่นชัดจะได้แก่ Ricardo และ Malthus นอกจากนั้นก็ได้แก่ Bentham, Mill, Say, และ Senior เป็นต้น

ในทัศนะของ Smith นั้น วัตถุประสงค์ของการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองก็คือการให้คำแนะนำแก่รัฐบุรุษเกี่ยวกับวิธีการสร้างความรุ่งเรือง และหารายได้เข้ารัฐให้มากที่สุด โดยการปล่อยให้ประชาชนได้ใช้พลังงานตามธรรมชาติของตนเองที่จะไปเกิดกัน ทั้งนี้เพื่อการให้เสรีภาพในการประกอบการแก่เอกชนจะทำให้ประชาชนมั่งคั่งขึ้น อันเป็นผลทำให้รัฐมีรายได้จากภาษีอากรมากขึ้นตามมา (Gamble, 1983 : 66; Robbins, 1976 : 1) การแข่งขันในระบบตลาดระหว่างประชาชนโดยมุ่งผลประโยชน์ส่วนตัวจะก่อให้เกิดผลลัพธ์ส่วนรวมโดยอาศัยกลไกที่เรียกว่า “มือที่มองไม่เห็น” (Invisible hand) นั่นคือ การแข่งขันกันอย่างสมมุตต์ระหว่างผู้ขายจะทำให้ผู้ซื้อริโภคสามารถซื้อสินค้าราคาถูก นอกจากนั้น Smith ยังพยายามอธิบายถึงปัจจัยที่นำไปสู่ความก้าวหน้าและมั่งคั่งของสังคม โดยที่ให้เห็นถึงความสำคัญของการเพิ่มจำนวนประชากร ระบบตลาดและการแบ่งงานกันทำ และการสะสมทุน อย่างไรก็ได้ในแข่งขันของการเพิ่มจำนวนประชากร Malthus กลับชี้ให้เห็นว่าจะก่อให้เกิดปัญหาในระยะยาว เพราะจำนวนประชากรจะเพิ่มในอัตราส่วนที่สูงกว่าการเพิ่มของอาหารที่ผลิตได้ ส่วน Ricardo มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนแนวความคิดเกี่ยวกับมูลค่าในการแลกเปลี่ยน (exchange value) ซึ่ง Smith ได้เริ่มเอาไว้ เขาได้อธิบายให้เห็นว่ามูลค่าของสินค้านั้นถูกกำหนดโดยต้นทุนและปัจจัยในการผลิต ไม่ใช่อรรถประโยชน์ (utility) ของสินค้า (ดู Gile, 9-28) ความคิดของบุคคลทั้งสามนี้ได้กลายเป็นรากฐานด้านแนวความคิดของสำนักคลาสสิก งานในช่วงต่อ ๆ มา ก็พัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยรากฐานนี้เป็นหลัก

กล่าวโดยรวม ๆ ความคิดของสำนักเศรษฐกิจการเมืองแบบคลาสสิกเน้นหนักในประเด็นเกี่ยวกับเสรีภาพด้านเศรษฐกิจของเอกชน ความสมอกลมถูกกันของผลประโยชน์ของเอกชน การผลิตแบบอุดมการณ์ วิธีการอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจและกฎหมายต่าง ๆ ความเดิบโต และการพัฒนาเศรษฐกิจ และการมองเศรษฐกิจในลักษณะมหภาค (Oser and Blanchfield, 1975 : 44-45) ในช่วงระหว่างปัจจัยศตวรรษที่ 18 ถึงปัจจัยศตวรรษที่ 19 แนวความคิดของสำนักเศรษฐกิจการเมืองแบบเสรีนิยมได้แพร่หลายออกไปอย่างกว้างขวาง พร้อม ๆ กับการขยายตัวของทุนนิยมอุดมการณ์ในยุโรป และอเมริกา ด้วยเหตุที่การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองอย่างเป็นระบบได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดยแนวความคิดของสำนักนี้เป็นส่วนใหญ่ ผู้คนจำนวนมาก

จึงมักจะเรียกหรือมักจะเข้าใจกันว่า เศรษฐกิจการเมือง ก็คือ การศึกษาเศรษฐกิจตามแนวความคิดของสำนักงานเศรษฐกิจการเมืองแบบคลาสสิก

อย่างไรก็ตาม กระบวนการปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เริ่มขึ้นในอังกฤษ และแพร่สะพัดไปสู่ประเทศในยุโรปและสร้างรากฐานเมริแกนน์ ไม่เพียงแต่จะทำให้ชนชั้นนายทุนกล้ายเป็นชนชั้นที่มีอำนาจมากที่สุด และสร้างความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและด้านวัสดุขึ้นมาใหม่แต่ละสังคมเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดปัญหาสังคมนานับการขึ้นมากอีกด้วย เช่น ปัญหาซึ่งว่าระหว่างระหว่างคนจนกับคนรวยที่ขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ ปัญหาความเสื่อมโกร姆ของเมือง ปัญหาการบูรณะใช้แรงงานอย่างไร้มนุษยธรรม ฯลฯ สภาพเช่นนี้กระตุ้นความรู้สึกต่อด้านทุนนิยมอุตสาหกรรมและความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองสำนักคลาสสิกที่สร้างความชอบให้แก่ระบบทุนนิยม ความรู้สึกเช่นนี้ปรากฏอยู่โดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ปัญญาชน ผลที่ตามมา ก็คือได้เกิดการเสนอความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองออกแบบโดยแนวความคิดของสำนักคลาสสิก และต่อต้านระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมแบบเสรี หลายแนวทาง ตามทัศนะของ Finkelstein และ Thimm (1973 : 112) นั้น แนวความคิดที่วิพากษ์วิจารณ์สำนักคลาสสิก อาจจะแบ่งได้เป็น 3 แนวทาง คือ แนวทางอนุรักษนิยม แนวทางชาตินิยม และแนวทางสังคมนิยม ทุกแนวทางที่กล่าวมานี้ต่อต้านความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองของสำนักคลาสสิกในเรื่องความกลมเกลียวทันตามธรรมชาติของผลประโยชน์อุตสาหกรรมในระบบทุนนิยม แนวความคิดเหล่านี้เห็นว่า การเกิดชนชั้นกรรมกรที่ถูกกดขี่อย่างไร้ความปราณี และการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอยู่เป็นช่วง ๆ นั้น เป็นผลที่ตามมาจากการใช้เสรีภาพทางเศรษฐกิจอย่างเกินขอบเขตและการแข่งขันกันอย่างไรสาระ และสืบเปลี่ยน ทุกแนวความคิดเห็นว่ารัฐควรเข้ามายควบคุมเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาความยากจนและปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ บทวิพากษ์วิจารณ์ความคิดของสำนักคลาสสิก จะเห็นได้จากข้อเขียนของบุคคล เช่น Adam Muller ในแนวทางอนุรักษนิยม Frederick List ในแนวทางชาตินิยม และ Fourier และ Saint-Simon ในแนวทางสังคมนิยม อย่างไรก็ได้ งานเขียนและแนวความคิดที่ทรงอิทธิพลที่สูงในบรรดาแนวความคิดหั้งหลายที่วิพากษ์วิจารณ์สำนักงานคลาสสิก ได้แก่ แนวความคิดทางเศรษฐกิจการเมือง ของ Karl Marx.

แนวความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองส่วนใหญ่ของ Marx ปรากฏอยู่ในงานเขียน 3 เล่ม ชื่อ Capital ซึ่งเล่มแรกพิมพ์ในราปี 1867 ส่วนสองและหลังพิมพ์หลังจากเข้าเสียชีวิตไปแล้ว และข้อเขียนที่ Karl Kautsky รวบรวมจากต้นฉบับที่เหลืออยู่ แล้วดัดแปลงโดยใช้ชื่อว่า Theories of Surplus Value อีก 3 เล่ม นอกจากนี้ยังปรากฏในงานเขียนชิ้นอื่น ๆ อีกหลายชิ้น ซึ่งมักจะตีพิมพ์ในภายหลังแทนทั้งสิ้น นอกเหนือไปจากการเขียนด้านเศรษฐกิจการเมืองโดยตรงแล้ว Marx

ยังมีข้อเขียนด้านอื่นอีกมาก ทั้งงานเขียนที่วิพากษ์ระบบทุนนิยม และเสนอแนวทางสังคมนิยม เช่น Communist Manifesto งานเขียนชิงประวัติศาสตร์การเมือง และงานเขียนชิงปรัชญา ซึ่งมีหัวที่เขียนคนเดียวและร่วมกันเขียนกับ Frederick Engels

ความคิดหลักที่ Marx ใช้ในการวิเคราะห์ระบบทุนนิยมและวิพากษ์ความคิดของสำนักคลาสสิก ได้แก่ ทฤษฎีแรงงานเกี่ยวกับมูลค่า (The Labor Theory of Value) ทฤษฎีการขูดรีด (The Theory of Exploitation), การลดลงของอัตรากำไร (Falling Rate of Profit) การสะสมทุนของนายทุน และวิกฤติการณ์ของระบบทุนนิยม (ดู Oser and Blanchfield, 1975 : 176-187) กล่าวโดยทั่วไป Marx ชี้ให้เห็นว่า สินค้าแต่ละชิ้นมีทั้งมูลค่าใช้สอย (use-value) และมูลค่าแลกเปลี่ยน (exchange-value) มูลค่าในการใช้สอยนั้นเกิดจากกำลังงานของมนุษย์ ในการผลิตแบบทุนนิยมนั้นมุ่งที่จะผลิตสินค้าที่มีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าของสินค้าที่เป็นทุนในการผลิต ซึ่งได้แก่ทุนคงที่ เช่น เครื่องมือและวัสดุคงที่ที่ต้องการเพื่อผลิตสินค้า คือกำลังงาน มูลค่าสินค้าในส่วนที่เกินกว่าต้นทุนทั้งสองก็คือ มูลค่าส่วนเกิน (Marx, 1977 : 293, 317) ด้วยเหตุที่มูลค่าของสินค้าเกิดจากกำลังงานของกรรมกร ดังนั้นการผลิตเพื่อให้ได้สินค้าที่มีมูลค่าส่วนเกิน จึงเป็นการขูดรีดแรงงานของกรรมกร เมื่อได้กิจกรรมที่ทุนคงที่เพิ่มขึ้น ขณะที่ทุนแปรผันและมูลค่าส่วนเกินในการผลิตยังคงเดิม กำไรที่นายทุนได้รับจะต้องลดน้อยลง (Marx, 1981 : 211-2) ซึ่ง Marx เรียกว่าเป็นกฎแห่งแนวโน้มที่อัตรากำไรจะลดลง (The Law of the Tendency of the Rate of Profit to Fall) มูลค่าส่วนเกินที่นายทุนขูดรีดจากการผลิต ส่วนหนึ่งจะถูกนำไปเป็นทุนที่สะสมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ได้ การขยายการผลิตเพื่อสะสมทุนให้มากขึ้นจะนำไปสู่การผลิตเกินความต้องการ นอกจากนั้นยังนำไปสู่การเพิ่มค่าจ้าง ซึ่งจะมีผลให้อัตราการสะสมทุนลดลง และค่าจ้างลดลง สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดวิกฤติการณ์ในรูปของเศรษฐกิจตกต่ำ

นอกจากแนวความคิดดังกล่าวแล้ว แนวความคิดของ Marx เกี่ยวกับการต่อสู้ระหว่างชนชั้นกรรมมาชีพกับชนชั้นนายทุน ซึ่งปรากฏอยู่ในข้อเขียนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน Communist Manifesto ก็มีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดลักษณะมาร์กซิสม์ (Marxism) ลักษณะนี้เป็นที่มาทั้งแนวความคิดทางเศรษฐกิจการเมืองแบบมาร์กซิสม์และขบวนการทางการเมืองแบบสังคมนิยม ในชั้นหลัง

ผลงานทางเศรษฐกิจการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 ทั้งที่เป็นงานของสำนักงานคลาสสิก และงานของสำนักอื่นๆ ที่ต่อต้านแนวความคิดของสำนักคลาสสิกดังก็มีส่วนที่ทำให้การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองแพร่หลายออกไป ไม่ว่าแต่ละสำนักจะอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองแตกต่างกันไปแค่ไหนก็ตาม ทุกสำนักยังคงรักษาเป้าหมายหลักของการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองเอาไว้ นั่นคือ การให้ความสำคัญเกี่ยวกับนโยบายของรัฐและความมั่งคั่ง

ของประเทศไทยลักษณะร่วมกันของการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองของยุคนี้ก็คือ การศึกษาในระดับมหภาค และการใช้ตัวแปรทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในการศึกษา ดังนั้นแนวการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองจึงครอบคลุมเนื้อหาของเศรษฐศาสตร์มหภาค สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลัง

อย่างไรก็ตาม ในปลายครตวรรษที่ 19 แนวความคิดของสำนักที่เรียกว่า นิโอดอลัสติก หรือ Marginalism ได้เข้ามามีอิทธิพลในสังคมตะวันตกแทนที่ความคิดของสำนักคลาสสิก การศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจในทศวรรษของสำนักนี้โอดอลัสติก เป็นการศึกษาพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของเอกชน แทนที่จะเป็นการศึกษาสังคม นั่นคือหน่วยในการศึกษาวิเคราะห์ (unit of analysis) ได้เปลี่ยนไปศึกษาคนเพียงคนเดียว หรือหน่วยงานเดียว แทนที่จะศึกษาสังคมหรือรัฐ ทั้งยังมุ่งอธิบาย พฤติกรรมในการตัดสินใจเลือกของบุคคล โดยอาศัยแนวความคิดทางจิตวิทยา แทนที่จะศึกษานโยบายของรัฐและกระบวนการเศรษฐกิจการเมืองระดับมหภาค ตามหลักการทางสังคมศาสตร์ ผลกระทบจากการเข้ามาของสำนักนี้โอดอลัสติกก็คือการถือมองโรมของ การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองแบบเดิม ในสังคมของโกลเด็กซ์ชั่นอังกฤษ และสหราช การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองได้หายไปจากโลกวิชาการ และมีคำว่าเศรษฐศาสตร์เข้ามาแทนที่ ส่วนในยุโรป คำว่า เศรษฐกิจการเมืองยังคงเหลืออยู่ ถึงแม้ว่าจะรับอิทธิพลของการศึกษาแบบนิโอดอลัสติกเข้าไปอย่างมาก

ยุคถือมองโรมของการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง ปลายครตวรรษที่ 19 เป็นดันมา เป็นช่วงที่ระบบทุนนิยมในตะวันตกได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง และเจริญเติบโตอย่างเดิมที่ อังกฤษ ได้กล่าวเป็นประเพณีมาอ่านจากต้นยุคสามัคคี ขณะที่ประเทศไทยตะวันตกหลายประเทศ เช่น เยอรมัน ฝรั่งเศส และสหราช ก็กำลังพัฒนาอุดสาหกรรมของตนไปอย่างมั่นคง การขยายตัวของระบบทุนนิยม และการพัฒนาเทคโนโลยีในทางอุดสาหกรรมดังกล่าว ได้เปลี่ยนแปลงลักษณะของระบบทุนนิยมในตะวันตก จากทุนนิยมที่มีการแข่งขันกันอย่างเดิมที่ (Competitive Capitalism) มาเป็นทุนนิยมที่มีการผูกขาด (Monopoly Capitalism) มากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีทำให้กระบวนการผลิตและวิธีการผลิตของโรงงานอุดสาหกรรมขนาดใหญ่มีประสิทธิภาพสูง ซึ่งเป็นผลให้ต้นทุนการผลิตต่ำลง และกำไรมากขึ้น ในขณะเดียวกันการแข่งขันระหว่างนายทุนอุดสาหกรรมก็ยิ่งรุนแรงขึ้น นายทุนน้อย และอุดสาหกรรมขนาดย่อมที่มีเทคโนโลยีในการผลิตแบบลักษณะ และมีทุนจำกัดก็อยู่ ถูกจำกัดออกจากไป การแข่งขันอย่างเข้มข้นเป็นอย่างมาก ดังกล่าว ยังผลักดันให้มีการรวมตัวกันเป็นกรรัตน์ คาร์เทล และบรรษัทขนาดใหญ่ขึ้น การกระจายตัวของทุน และอุดสาหกรรม เช่นว่านี้ ทำให้เกิดการกระจายตัวของรายได้ของประชากรเพิ่มสูงขึ้นพร้อม ๆ กัน ไปด้วย ในสหราชย์เมริกานั้น จากรัฐดีในปี 1982 พบร่าง คณพิจารณ์ 5 ของประชากร ครอบครัว

รายได้ร้อยละ 34 ของรายได้ทั้งหมด (Hunt and Sherman, 1981 : 97-101)

การขยายอำนาจทางเศรษฐกิจของนายทุนในปลายครตวรรษที่ 19 นี้ ได้ดำเนินไปพร้อมๆ กับการแทรกตัวของสหภาพแรงงานและขบวนการสังคมนิยม ทั้งนี้เป็นผลของการพัฒนาอุดสาหกรรมแบบทุนนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมากรามา เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการขยายตัวเมืองอย่างรวดเร็ว ปัญหาความปลดปล่อยในโรงงานอุตสาหกรรม และสวัสดิการของกรรมกร ฯลฯ ปัญหาดังกล่าวเหล่านี้นอกจากจะกระตุ้นให้แนวความคิดสังคมนิยม และความคิดด้านสหภาพแรงงาน (trade unionism) เป็นงานออกแบบป้องป่ารวดเร็วแล้ว ยังผลักให้รัฐต้องยื่นมือเข้ามาแทรกแซงเพื่อบรรเทาความรุนแรงของปัญหา โดยการจัดระเบียบเศรษฐกิจ จำกัดการชุดรีดแรงงานกินสมควร และพยายามกระจาจรายได้ แนวโน้มดังกล่าว้นี้นำไปสู่การพัฒนาแนวความคิดแบบนิโอคลัสสิกขึ้นในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ที่มุ่งปักธงการประกอบธุรกิจแบบเสรี (laissez faire) ไม่เห็นด้วยกับการแทรกแซงของรัฐ และต่อต้านความคิดแบบสังคมนิยม (Oser and Blanchfield, 1975 : 222) ทฤษฎีแบบคลาสสิกนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีมูลค่าในแรงงาน (labor theory of value) มีจุดอ่อนหลายประการที่เปิดโอกาสให้ขบวนการกรรมกรโจมตีความชอบธรรมของระบบทุนนิยมได้ การพัฒนาแนวคิดใหม่แบบนิโอคลัสสิกขึ้นมา ทำให้สามารถปักปิดจุดอ่อนของระบบทุนนิยม และอธิบายถึงข้อดีของระบบ รวมทั้งหันความสนใจของผู้คนไปสู่ประเด็นอื่นได้ดีขึ้น (Roll, 1953 : 372)

ความคิดของสำนักนิโอคลัสสิก เริ่มมีอิทธิพลครอบคลุมกำลังค์ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1870 อันเป็นช่วงที่งานเขียนชื่องรากฐานด้านทฤษฎีได้เริ่มออกมาก ตัวอย่างเช่นงานของ Jevon ในอังกฤษ, Menger ในออสเตรีย, และ Walras ในสวิตเซอร์แลนด์ เป็นต้น แนวความคิดหลักที่งานเขียนเหล่านี้เสนอออกมานั้นว่า ไม่ได้เลี้ยงกันก็คือ ความคิดเกี่ยวกับอรรถประโยชน์ (utility) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อรรถประโยชน์ส่วนเพิ่ม (marginal utility) นั้นเอง (Gill, 1967 : 62) ในด้านของมนุษย์ อรรถประโยชน์ เป็นคำที่มีความหมายคุณเครื่อง และการใช้แนวความคิดเรื่องนี้อธิบายพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ก็มีลักษณะว่าไปในแนวทางแบบกำหนดน้ำหนัก อรรถประโยชน์ของสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง คือความสามารถของสินค้าในการตอบสนองความต้องการของบุคคล แนวความคิดนี้ใช้อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้ก็ต่อเมื่อ ได้มีการนำมาพิจารณาในแง่ความมากหรือน้อยของอรรถประโยชน์ที่มีอยู่ เมื่อมนุษย์บริโภคสินค้าชนิดนั้นจำนวนมากขึ้นหรือน้อยลงเท่านั้น แต่เฉพาะคำอրรถประโยชน์เพียงตัวเดียวโดย ๆ หาได้มีความหมายในเชิงทฤษฎีเต็มที่ แต่เราจะรู้ว่าอรรถประโยชน์ของเนยก้อนนั้นมีมากสำหรับคนที่ต้องการเนย แต่ไม่มีเนยเลย และในทางกลับกัน อรรถประโยชน์ของเนยก้อนนั้นจะมีน้อยลง หากคน ๆ นั้นมีเนยอยู่แล้ว ในเมื่นี้ก็เท่ากับ

ว่ามูลค่าของเนยก้อนนั้นถูกกำหนดโดยระดับความต้องการของบุคคลนั้นเอง ในกรณีของอրรถประโยชน์ส่วนเพิ่ม (marginal utility) นั้น อรรถประโยชน์ส่วนเพิ่มของสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่งหมายถึง อรรถประโยชน์หรือความพอใจที่เพิ่มขึ้นจากอรรถประโยชน์หรือความพอใจเดิมทั้งหมดซึ่งจะเพิ่มขึ้นมากน้อยแค่ไหน ถูกกำหนดด้วยสินค้าอย่างนั้นหน่วยสุดท้าย แนวความคิดเรื่องนี้นำไปใช้ในหลายทาง เช่น นำไปสร้างเป็นกฎอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่มที่ลดลง (law of diminishing utility) ซึ่งอธิบายว่า เมื่อผู้บริโภคใช้สินค้าอย่างหนึ่งในอัตราที่สูงขึ้น อรรถประโยชน์ของสินค้านั้นจะลดลง เป็นต้น

นักเศรษฐศาสตร์สำนักนิโอคลาสสิกพัฒนาแนวความคิดเรื่องอรรถประโยชน์ขึ้นมากก็เพื่อที่จะนำมาใช้อธิบายถึงมูลค่าของสินค้า แทนทฤษฎีของสำนักคลาสสิก ซึ่งใช้แรงงานเป็นเครื่องมือในการผลิตและมูลค่าสินค้า การนำเอาความคิดเกี่ยวกับอรรถประโยชน์มาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมทางเศรษฐกิจนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจการเมืองอย่างมาก หันไปเน้นทฤษฎี หน่วยในการวิเคราะห์ และขอบข่ายในการศึกษา และที่สำคัญที่สุดก็คือ มีผลให้การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองในเบนที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐได้ลัมพ้ายตามจากวิชาการไปเป็นเวลานาน

หากพิจารณาเปรียบเทียบกับการศึกษาแนวเศรษฐกิจการเมืองที่เกิดขึ้นก่อน ไม่ว่าจะเป็นสำนักคลาสสิกหรือสำนักมาร์กซิสต์ ก็จะพบว่าวิธีการศึกษาของสำนักนิโอคลาสสิกมีความแตกต่างออกไม้จากที่เดียว สำนักนิโอคลาสสิกมีแนวการศึกษาแบบบุคคลิสต์ (Subjective approach) ขณะที่การศึกษาในแนวเศรษฐกิจการเมืองเป็นแบบบัดถุวิสัย (objective approach) จะเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ในเชิงอรรถประโยชน์เป็นการศึกษาพหุคุณเศรษฐกิจในแนววิชิทยา หันนี้พระสำนักนิโอคลาสสิกเน้นกระบวนการตัดสินใจของมนุษย์ในฐานะของผู้บริโภค หรือผู้ผลิต โดยมองจากระดับความพอใจของมนุษย์ที่ได้รับจากสินค้าแต่ละอย่าง แต่ไม่สนใจปัจจัยภายนอก นั่นคือ สำนักนี้ถือว่า ความคิดของมนุษย์เป็นด้วนกำหนดที่สำคัญเพียงอย่างเดียวในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในทางตรงกันข้าม การศึกษาแบบเศรษฐกิจการเมืองก่อนหน้านี้นั้น กลับให้ความสำคัญแก่ปัจจัยทางสังคม สภาพทางประวัติศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ซึ่งกำหนดพหุคุณทางเศรษฐกิจการเมืองของมนุษย์ ด้วยเหตุที่การศึกษาของสำนักนิโอคลาสสิกเน้นการศึกษาเชิงวิชิทยา หน่วยในการศึกษาของสำนักนี้จึงได้แก่คณพีय์คณเดียว (Roll, 1953 : 371-2) ไม่ใช่วรรณหรือสังคม กล่าวอีกอย่างหนึ่ง เป็นการศึกษาแบบจุลภาคันน์เอง ดังนั้น การศึกษาสำนักนี้ จึงไม่สนใจศึกษานโยบายเศรษฐกิจของรัฐหรือเรื่องของเศรษฐกิจการเมือง อันเป็นการศึกษาแบบมหภาค เมื่อความคิดของสำนักนี้เข้าครอบงำการศึกษาเศรษฐกิจในตะวันตก จึงทำให้การ

ศึกษาเศรษฐกิจการเมือง hairy สถาบันสูญไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ Marshall นำคำว่า “เศรษฐศาสตร์” (economics) เข้ามาใช้แทนคำว่าเศรษฐกิจการเมือง

อันที่จริง ทฤษฎี และวิธีการศึกษาของสำนักนี้โอลลัสติกนั้น เป็นผลจากการหันมายึดเอา ปรัชญาสังคมของ Adam Smith กับ ปรัชญาอรรถประไชน์นิยม ของ Jeremy Bentham มารวมกัน แล้วพัฒนาขึ้นมาโดยอาศัยวิธีการศึกษาเชิงนามธรรม ของ Ricardo (Katouzian, 1980 : 29) Bentham นั้นมีความเชื่อว่า ความรู้สึกพอใจของมนุษย์นั้นสามารถคิดคำนวณเป็นเชิงปริมาณ ส่วน Smith นั้น เป็นผู้ว่ารากฐานความคิดเกี่ยวกับการแสวงหาประโยชน์ของปัจเจกชนอย่างเสรี จากความคิด ดังกล่าว ได้กลยุทธ์เป็นแนวความคิดหลักของสำนักนี้โอลลัสติกที่ว่า ผู้บริโภคหรือผู้ผลิตจะเลือก จะหาทางแสวงหาอรรถประไชน์สูงสุด และลดความสูญเสียให้น้อยที่สุด และในกระบวนการ การแข่งขันอย่างสมบูรณ์นั้น การกระทำดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลดีที่สุดต่อการบริโภค การลงทุน และ การผลิต โดยสมมุติว่า มนุษย์นั้น เทคนิคในการผลิต และการกระจายรายได้ในสังคมคงที่ นอกเหนือสำนักนี้โอลลัสติกยังเอาริชีกิจการศึกษาแบบนามธรรมจากนิเดคัสต์ และเรขาคณิต มาใช้ในการพัฒนาและอธิบายทฤษฎีอีกด้วย อันจะเห็นได้จากงานของ Jevon, Walras และคนอื่น ๆ

นอกจากจะเน้นการศึกษาประกายการณ์ทางเศรษฐกิจระดับจุลภาค โดยอาศัยแนวคิดแบบ จิตวิทยา และวิธีการศึกษาแบบนิรนัย (deductive) แล้ว สำนักนี้โอลลัสติกยังเน้นหนักการศึกษา ถึงอุปสงค์เป็นหลัก โดยไม่ให้ความสนใจแก่เรื่องอุปทานมากนัก รวมทั้งยังเชื่อมั่นในคุณภาพของ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมว่าจะปรับตัวเองได้เสมอ นั่นคือ ไม่ว่าจะเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างใดขึ้น ระบบเศรษฐกิจจะปรับตัวเองไปสู่จุดดุลภาพได้ในที่สุด

แนวความคิดและทฤษฎีของสำนักนี้โอลลัสติกนั้น แม้จะได้รับการยอมรับและมีอิทธิพล อย่างกว้างขวางในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1870 จนถึงปี ค.ศ. 1930 แต่ก็ได้รับการโต้แย้งจากนักคณิต หลายกลุ่มทั้งกลุ่มที่ต่อต้านและกลุ่มใหม่ ไม่น้อยเหมือนกัน แน่นอนที่เดียว ปฏิกริยาจากกลุ่มที่ต่อต้าน สำนักนี้โอลลัสติก แสดงถึงความคิดที่ต้องมีอยู่ เพราะทฤษฎีและความคิด ของสำนักนี้โอลลัสติกนั้นล้มล้างวิธีการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองของกลุ่มที่ต่อต้านโดยตรง ในกลุ่ม ใหม่นั้น แนวความคิดได้ยังคงและดำเนินการต่อต้านในมากรากฐาน ที่เห็นจะได้แก่แนวความคิด ของสำนักสถาบันนิยม (institutionalism) โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดของ Veblen ผู้ก่อตั้งสำนักนี้ ขึ้นมา และแนวความคิดนี้ก็มีอิทธิพลอยู่มากพอสมควรในสหรัฐอเมริกา ในระยะปลายยุคโนโอลลัสติก

Veblen ได้ใจดีแนวความคิดของสำนักนี้โอลลัสติกในหลายประดิษฐ์ แต่ประดิษฐ์สำคัญที่สุด คือ เรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีอรรถประไชน์ พฤติกรรมการบริโภคของคน พฤติกรรมของนักธุรกิจ

แนวทางในการศึกษาปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ และชนชั้นทางเศรษฐกิจและสังคม (Gill, 1967 : 67-8) ใน派engทฤษฎีอรรถประโภชัน Veblen เห็นว่ามนุษย์เศรษฐกิจที่แสวงหาอรรถประโภชัน ต้องดูดอย่างสมเหตุสมผลตามทฤษฎีนี้เป็นเรื่องเหลวไหล ไม่ตรงกับความเป็นจริง สำหรับในเรื่อง พฤติกรรมของผู้บริโภคเราซึ่งให้เห็นว่า การบริโภคในยุคปัจจุบันไม่ได้มุ่งตอบสนองความต้องการ แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังมุ่งที่จะใช้การบริโภคเพื่อซึ่งให้เห็นว่าตนเหนือกว่าผู้อื่นอีกด้วย โดยเฉพาะ คนชั้นสูงจะมีลักษณะการบริโภคเพื่อสร้างจุดเด่น (Conspicuous consumption) อันเป็นพฤติกรรม การบริโภคเพื่อชี้ถึงสถานภาพที่สูงกว่า ในกรณีของพฤติกรรมของนักธุรกิจนั้น Veblen ใจดีทั้งนี้ แบบนี้โอลคลาสสิกที่มองนักธุรกิจใน派engผู้ที่ประกอบการอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการแข่งขันกัน อย่างจริงจัง เอกลัพนมองว่าเป็นพวกรึไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับกระบวนการผลิตแบบอุตสาหกรรม และ สนใจแต่จะใช้วิธีการผลิตเพลิงหากำไรด้วยการตั้งราคานิ่งสูง ๆ เท่านั้น ในทัศนะของ Veblen เกี่ยวกับการศึกษาปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ เขาเห็นว่าควรจะศึกษาใน派engความเคลื่อนไหว เปเลี่ยนเปล่ง และวิพัฒนาการโดยอาศัยวิธีการด้านมนุษยวิทยา และชีววิทยา ไม่ใช่มองภาพเศรษฐกิจ แบบหยุดนิ่งด้วยตัวอย่างที่สำนักนี้โอลคลาสสิกปฏิบัติอยู่ ในด้านชนชั้นในสังคม Veblen มีทัศนะครร ข้ามกับสำนักนี้โอลคลาสสิก ซึ่งเชื่อว่า ผลประโยชน์ของบุคคลสอดคล้องและกลมกลืนกัน กับผลประโยชน์ของสังคม เขายังเห็นว่าผลประโยชน์ของนักธุรกิจนั้นขัดแย้งกับสวัสดิการของสังคม ในสังคมทุนนิยมนั้นมีค่อนอยู่ 2 รูปแบบ สำหรับคนที่มีผลประโยชน์นั้นขัดแย้งกันอยู่ คือ นักธุรกิจผู้มุ่งแสวง หาเงิน กับผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยี (Technologist) ผู้ผลิตสินค้าขึ้นมา แต่ Veblen ถือว่าความขัดแย้ง ระหว่างชนชั้นผู้ใช้แรงงานกับนายทุนตามความคิดของ Marx ไม่ใช่เรื่องสำคัญ

แนวความคิดหลัก ๆ ของสำนักสถาบันนิยม ซึ่ง Veblen ได้วางรากฐานไว้ และมีนักเศรษฐศาสตร์รุ่นหลัง ๆ เช่น Commons, Mitchell ฯลฯ ได้พัฒนาต่อมา นั้น อาจจะสรุปได้เป็นประเด็น สำคัญ ดังนี้ ในประการแรก สำนักสถาบันนิยมเน้นการศึกษาระบบทุนนิยมโดยส่วนรวมแบบ มหาศาล และการศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจจะต้องนำเอาปัจจัยทางด้านอื่นมาร่วมพิจารณา ไม่ว่า จะเป็นการเมือง กฎหมาย อุดมการณ์ ฯลฯ ประการที่สอง สำนักนี้ถือว่าสถาบันต่าง ๆ มีบทบาท สำคัญในวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันในรูปองค์การ เช่น ธนาคาร สหภาพแรงงาน ฯลฯ หรือเป็นสถาบันใน派engรูปแบบของพฤติกรรมที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน ประการ ที่สาม สำนักสถาบันนิยมศึกษาเศรษฐกิจใน派engของวิพัฒนาการ โดยอาศัยแนวความคิดทางชีววิทยา ของ Darwin ประการที่สี่ สำนักนี้อธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักความสัมพันธ์ เชิงเหตุผลที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจร (principle of circular causation) และหลักการเปลี่ยนแปลงอย่าง ค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ยอมรับวิธีการอธินายใน派engของดุลยภาพ ประการที่ห้า สำนักสถาบันนิยม

ยอมรับถึงความจำเป็นที่รัฐต้องเข้าไปแทรกแซงระบบตลาด โดยวิธีการปฏิรูปแบบประชาธิปไตย เพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้อันเกิดจากระบบตลาด และประการสุดท้าย ในเชิงของวิธีการสร้างและพิสูจน์ทฤษฎี สำนักนี้เน้นวิธีการแบบอุปนัย (inductive) มากกว่าวิธีการแบบนิรนัย (deductive) ที่ใช้อยู่ในสำนักนี้โอลด์แลนฟิลด์ (Oser and Blanfield, 1975 : 363-5)

จะเห็นได้ว่า การอนความคิดหลักของสำนักนี้ เป็นการอนการศึกษาระบบเศรษฐกิจที่ไม่ได้ แตกต่างในสาระสำคัญจากการศึกษาแบบเศรษฐกิจการเมืองของสำนักมาร์กซิสต์ และสำนักคลาสสิก ทั้งนี้ เพราะสำนักสถาบันนิยมให้ความสำคัญแก่การศึกษาเศรษฐกิจในระดับมหภาค ยอมรับบทบาทของรัฐในทางเศรษฐกิจ และการนำเอาปัจจัยสังคมและการเมืองมาใช้เชิงนโยบาย พฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์ การเกิดขบวนการความคิดของสำนักนี้ขึ้นมาในสังคมอเมริกานั้น สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะพัฒนาการศึกษาแนวเศรษฐกิจการเมืองขึ้นมาอีกรั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่ความคิดของสำนักนี้ไม่ได้มีอิทธิพลมากนักจึงขาดเข้าไปแทนที่ความคิดของสำนักนี้โอลด์แลนฟิลด์ การหันกลับมาศึกษาเศรษฐกิจการเมืองอย่างจริงจังยังไม่อาจเกิดขึ้นได้ มิหนำซ้ำความคิดบางอย่างของสำนักสถาบันนิยมยังถูกกัดเจ็บเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามแนวโน้มโอลด์แลนฟิลด์เสียอีก

แนวความคิดของสำนักนี้โอลด์แลนฟิลด์ มีบทบาทครองนำการศึกษาเศรษฐศาสตร์ในตะวันตก อย่างเต็มที่จนถึงช่วงเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก (The Great Depression) ในคราวรัช 1930 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในขณะนั้นตกอยู่ในภาวะวิกฤติอย่างหนัก ซึ่งทฤษฎีของสำนักนี้โอลด์แลนฟิลด์ ไม่อาจจะอธิบายได้ และไม่เคยคาดการณ์มาก่อน นอกจากนี้ยังไม่อาจจะเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ทั้งนี้พระสำนักนี้เชื่อว่าระบบทุนนิยมสามารถปรับตัวให้กลับสู่ดุลภาพได้เสมอ โดยอาศัยกลไกตลาดธรรมชาติ แต่รูปการณ์ในขณะนั้นไม่ได้ส่อไปในทางที่ว่าระบบทุนนิยมจะฟื้นตัวสู่ดุลภาพได้เองแต่อย่างใด สภาพการณ์ดังกล่าววนมีผลให้ความเชื่อถือในความคิดของสำนักนี้โอลด์แลนฟิลด์ค่อยเสื่อมคลายลงไป

ยุคที่นี้ด้วยของการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง หลังคราวรัช 1930 เป็นต้นมา การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองในฝั่งนโยบายเศรษฐกิจและบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐ เริ่มได้รับความสนใจอีกรั้งหนึ่ง การกลับมาของ การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองนั้น ในชั้นแรกหาได้เกิดจากการยอมรับปัจจัยทางการเมืองหรือบทบาทของรัฐว่ามีผลกระทบต่อปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจแต่อย่างใดไม่ หากแต่เกิดจากความผันผวนของระบบทุนนิยมเอง และความล้มเหลวของทฤษฎีนี้โอลด์แลนฟิลด์ ใน การอธิบายและให้ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ปัญหาระดับมหภาคในการอนของระบบตลาด แนวคิดใหม่ ซึ่งเข้ามาแทนที่ก็เสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาโดยการแทรกแซงของปัจจัยนอกรอบตลาด รวมทั้ง

การสอนอุทุกภูมิภาคซึ่งใช้สังคมเป็นหน่วยในการศึกษา ดังนั้นบทบาทของรัฐและรัฐบาล จึงต้องถูกนำมาศึกษาพิจารณาอย่างເลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม กว่าเศรษฐกิจการเมืองจะพัฒนา คัวเอยจนถึงขั้นที่มีการศึกษาอย่างกว้างขวางและเปลี่ยนแปลงไปเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการ ได้นั้น เวลาถัดไปจะมาจนถึงทศวรรษ 1970

สภาพเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในทศวรรษ 1930 ได้ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงานและการ หดตัวด้านเศรษฐกิจอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศอุตสาหกรรม ตัวอย่างเช่น ใน สหรัฐอเมริกา อัตราการว่างงานในปี 1931 เท่ากับ ร้อยละ 16 และเพิ่มเป็นร้อยละ 25 ในปี 1933 และในปีเดียวกันนี้ ผลผลิตประชาชาติมวลรวมลดลงเหลือเพียง 1 ใน 3 ของผลผลิตประชาชาติ ปี 1929 เท่านั้น (Gill, 1967 : 89) ความรุนแรงและยืดเยื้อของภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ นำไปสู่การ เปลี่ยนแปลงด้านอุทุกภูมิและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายทางเศรษฐกิจ และทำให้ความคิดของ สำนักเคนส์ (Keynesian School) เข้ามายอทิพลแทนที่สำนักนี้โดยคลาสสิค

ความคิดของสำนักเคนส์นั้น ทั้งที่เป็นของ Keynes เอง ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ในงานชื่อ The General Theory of Employment, Interest and Money นั้น และที่เป็นความคิดของบุคคลอื่น เป็น ผลที่เกิดจากความพยายามจะหาหนทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ โดยอาศัยวิธีการมองปัญหา เศรษฐกิจแบบมวลรวม หรือแบบมหภาค และใช้ตัวแบบของระบบเศรษฐกิจที่ไม่มีอุլภาพ (dis-equilibrium) เป็นหลักในการอธิบาย และให้ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย (Willes, 1981 : 83)

โดยเหตุที่ระบบเศรษฐกิจไม่ได้มีอุลภาพในตัวของมันเอง Keynes จึงเห็นว่าระบบเศรษฐกิจ ไม่สามารถก่อให้เกิดการจ้างงานเต็มที่ การเดินโดยด้านการผลิตหรือระดับราคาที่มีเสถียรภาพ ได้โดยอัตโนมัติ เขาจึงเน้นที่การสร้างอุปสงค์มวลรวม (aggregate demand) ให้สูงขึ้น อันจะนำไปสู่ การจ้างงานและการผลิตมากขึ้น ทั้งนี้อุปสงค์มวลรวมดังกล่าวจะถูกกำหนดโดยระดับรายได้ ประชาชาติ (Ward, 1977 : 50) ตามตัวแบบของสำนักนี้ รายได้ประชาชาติจะถูกกำหนดโดยปัจจัย สำคัญคือ การบริโภค การลงทุน และการใช้จ่ายเงินของรัฐบาล ($V = C + I + G$) การเพิ่มขึ้นของ ปัจจัยทั้งสามจะมีผลให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น นั้นก็คืออุปสงค์มวลรวมเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้มีการ จ้างงานและการผลิตเพิ่มขึ้น จากตัวแบบดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การใช้จ่ายเงินของรัฐบาลเป็นปัจจัย สำคัญตัวหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการจ้างงานและการผลิต ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งการบริโภค และการลงทุนลดลงนั้น การใช้จ่ายเงินของรัฐบาลก็ถูกยกเป็นปัจจัยหลักที่กระตุ้นให้เกิดการจ้าง งานและการผลิตเพิ่มขึ้น ดังนั้ntัวแบบนี้จึงทำให้รัฐเข้ามายึดบทบาทโดยตรงในการแก้ปัญหาทาง เศรษฐกิจ โดยอาศัยกลไกต้านการคลังและการเงินที่มีอยู่ มองในแง่เนื้อหาเมื่อนวัตกรรมความคิดของ สำนักเคนส์จะได้นำเอาการศึกษาในลักษณะเศรษฐกิจการเมืองกลับเข้ามายึดครองหนึ่ง

ความคิดของเคนส์ในช่วงต่อมาได้ถูกพัฒนาและขยายต่อออกไปโดยนักเศรษฐศาสตร์เช่น Harod, Domar และ Samuelson จนทำให้การศึกษาเศรษฐกิจระดับมหาวิทยาลัยเป็นวิชาหลักก่อนปัจจุบัน หนึ่งในการศึกษาเศรษฐศาสตร์ทั่วโลก นอกจากนี้นับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ความคิดและหลักการของบัญชาแบบเคนส์ได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลในโลกทุนนิยมเป็นอย่างมาก

บทบาทของรัฐในด้านเศรษฐกิจยังถูกขยายต่อออกไปอีกในทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งพร่ำหลายอย่างรวดเร็วภายหลังจากที่ประเทศไทยเมืองขึ้นส่วนใหญ่ได้รับเอกสารช งานเขียน เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของนักเศรษฐศาสตร์ส่วนมากเน้นหรือยอมรับความสำคัญของรัฐ ใน การวางแผนฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งจะเห็นได้จากการของนักเศรษฐศาสตร์อย่าง เช่น Eckstein (1964), Spengler (1968) และ Viner (1970) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการศึกษากรรมทางด้านเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญแก่บทบาท ของรัฐในด้านเศรษฐกิจ และให้ความสนใจแก่การศึกษานโยบายเศรษฐกิจของรัฐ อันเป็นลักษณะ ที่เรียกว่า เป็นการศึกษาแบบเศรษฐกิจการเมืองมากขึ้นก็ตาม แต่การศึกษาเศรษฐกิจการเมือง ในลักษณะที่แยกออกจากกิจกรรมทางด้านเศรษฐศาสตร์นั้น ก็มีข้อบข่ายและเนื้อหาในการ ศึกษาเฉพาะด้านอย่างแท้จริงนั้น ยังไม่เกิดขึ้นในวงการวิชาการ เศรษฐกิจการเมืองนั้นเพียงจะ พื้นที่ขึ้นมาอย่างจริงจังในช่วงของทศวรรษ 1970 นี้เอง การเกิดใหม่ของเศรษฐกิจการเมือง ดังกล่าวเป็นผลมาจากการกิจกรรมการณ์ด้านเศรษฐกิจและบัญชาทางการเมืองในสังคมตะวันตก วิกฤต- การณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งต่อความคิดแบบเคนส์ จนกิตสภารทที่เรียกว่าวิกฤตการณ์ด้านทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ขึ้นมา

ในเวกฤตการณ์ด้านเศรษฐกิจ ปลายทศวรรษ 1960 และต้นทศวรรษ 1970 ได้เกิดปัญหา เงินฟื้น ปัญหาการว่างงาน และการหดตัวทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ในประเทศไทยนิยมโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศมหาอำนาจเช่น สหราชอาณาจักร อเมริกา ในปี 1973 อัตราเงินเฟ้อในสหราชอาณาจักรเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.8 แต่ในปีต่อมา ก็เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 12.2 สำหรับอัตราการว่างงานได้ เพิ่มจากร้อยละ 3.5 ในปี 1969 เป็นร้อยละ 8.5 ในปี 1975 ส่วนรายได้ประชาชาติมวลรวม (G.N.P.) ลดลงร้อยละ 1.8 ในปี 1974 และร้อยละ 2.0 ในปีถัดมา (Ward, 1977 : 72, 108) นับว่าเป็นภาวะ เศรษฐกิจตกต่ำอย่างมากเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่การเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ 1930 เป็นต้นมา การเกิดปัญหาเงินฟื้นและปัญหาการว่างงานอย่างรุนแรงขึ้นในเวลาเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า Stagflation นั้น เป็นสิ่งที่ขัดกับทฤษฎีและข้อสมมุติฐานของเศรษฐศาสตร์แบบเคนส์อย่างรุนแรง จนกระทั่งให้ทฤษฎีแบบเคนส์ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก นักเศรษฐศาสตร์ในโลกตะวันตกเริ่ม

จะกึ้งแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์มหภาคแบบเคนน์ และเริ่มแสวงหาแนวทางใหม่ ในสภาพช่องว่างด้านทฤษฎีนี้เอง แนวความคิดอื่น ๆ ทั้งใหม่และเก่าก็ปรากฏตัวขึ้น เช่น Monetarism และ Rational Expectation เป็นต้น (ดู Dean, 1981) ในเวลาเดียวกันการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองยุคใหม่ก็ได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วในหมู่นักสังคมศาสตร์ เช่นเดียวกัน (Alt and Chrysal, 1983 : 4)

การขยายตัวในการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวทางที่ขัดแย้งกับความคิดดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง (radical political economy) ในกรณีของสหรัฐอเมริกานั้น อีกส่วนหนึ่ง เป็นผลจากปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกับปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาทางการเมืองที่สะสมกันมาเป็นเวลานานในสังคมอเมริกัน เช่น ปัญหาสิทธิของคนผิวดำ ปัญหาสังคมร่วม เวียดนาม ปัญหาสิทธิสตรี กีฬาระเบิดอุบกวนในช่วงปลายทศวรรษ 1960 และต้นทศวรรษ 1970 นอกจากนั้นยังมีปัญหาเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ปัญหาสภาพแวดล้อม และวิกฤติการณ์น้ำมัน เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ได้ทำให้คนจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวและปัญญาชน เริ่มนิมามองและวิพากษ์วิจารณ์สถาบันทางการเมืองและระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยม แนวความคิดเชิงวิพากษ์ทั้งหลายได้รับความสนใจและพัฒนาไปอย่างมาก บางกลุ่ม เช่นพวกนีโอมาร์กซิสต์มีการรวมตัวกันเป็นองค์กรทางวิชาการขึ้นมา เช่น Union for Radical Political Economics ปัญญาชนเหล่านี้ส่วนหนึ่ง ได้เป็นผู้สอนในมหาวิทยาลัยในเวลาต่อมา และมีบทบาทสำคัญในการนำเอาระบบการศึกษาเชิงวิพากษ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเศรษฐกิจการเมือง ในลักษณะที่ต่างจากการศึกษาแบบคลาสสิกเข้ามามหาวิทยาลัย รวมทั้งพยายามพัฒนาการศึกษาแนวโน้มเป็นที่รู้จักกันค่อนข้างแพร่หลายในปัจจุบัน (ดู Hunt and Sherman, 1981 : Chap. 4)

ปัญหาการพัฒนาในประเทศไทยที่สาม และปัญหาความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทย ระหว่างประเทศไทยกับประเทศไทยที่สาม ก็ปะทุขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 เมื่อกันต์ วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจของโลกทุนนิยมที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ทำให้ปัญหาการพัฒนาของโลกที่สาม และปัญหาเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศไทยที่มีอยู่แล้ว ทรุดหนักมากขึ้น ในเชิงของการพัฒนา ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีอยู่ ไม่ได้ช่วยแก้ไขการพัฒนาที่ถูกต้องให้แก่ประเทศไทยที่สาม มิหนำซ้ำยังก่อให้เกิดปัญหาและความต้อบพัฒนามากขึ้นเสียอีก จากการสำรวจพบว่าความแตกต่างในรายได้ต่อหัวตามระดับราคายีน 1960 ระหว่างประเทศไทยแล้วกับประเทศไทยโดยพัฒนามีแนวโน้มจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ตัวอย่างเช่น ในปี 1950 รายได้ต่อหัวของประเทศไทยแล้วเท่ากับ 1,205 ดอลลาร์ ขณะที่รายได้ต่อหัวของอาฟริกาเท่ากับ 95 ดอลลาร์ ครั้งถึงปี 1960 รายได้ต่อหัวของประเทศไทยพัฒนาแล้วเพิ่มขึ้นเป็น 1,587 ดอลลาร์ ส่วนกรณีอาฟริกาเพิ่มขึ้นเป็น 110 ดอลลาร์ เท่ากัน

นอกจากนั้นยังเป็นที่คาดหมายกันว่า ในสิ้นศตวรรษที่ 20 นี้ ความแตกต่างจะเพิ่มมากยิ่งขึ้น (Donaldson, 1978 : 14-16) ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจที่เคยเพื่อไปในด้านศตวรรษ 1960 จึงถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง สำหรับด้านเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศนั้น ปัญหาขัดแย้งที่เรื้อรังมานานระหว่างประเทศด้อยพัฒนา กับประเทศพัฒนาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการค้าระหว่างประเทศ ปัญหาการเงินระหว่างประเทศ ปัญหาการลงทุนของบรรษัทข้ามชาติ หรือปัญหางานช่วยเหลือระหว่างประเทศ ก็มาถึงจุดวิกฤตในช่วงนี้ ประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลายเริ่มตั้งข้อสงสัยว่าทฤษฎีเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีอยู่ รวมทั้งสถาบันเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทั้งหลาย เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคารโลกนั้น ให้ประโยชน์เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศพัฒนาแล้ว และในเวลาเดียวกันก็เปิดโอกาสให้ประเทศเหล่านั้นแสวงประโยชน์จากประเทศด้อยพัฒนา ความไม่พอใจดังกล่าวของประเทศโลกที่สามได้นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการจัดระเบียบเศรษฐกิจของโลก (World Economic Order) เสียใหม่ (ดู Black and Walters, 1976 : Chap. 2-5) ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวมานี้ ทำให้เกิดการแสวงหาแนวทางใหม่ในการอธิบาย สภาพการพัฒนา และความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ผลที่ตามมาก็คือ การศึกษาในแนวเศรษฐกิจการเมือง ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง และผลงานวิชาการด้านนี้ได้ขยายตัว ออกไปอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองยุคใหม่ยังอยู่ในชั้นเริ่มต้นพัฒนา กว่าที่การศึกษาแผนนี้จะก่อตัวเป็นวิชาที่มีขอบข่ายและแนวทางในการศึกษาที่ซัดเจนเหมือนกับสังคมศาสตร์กระแสหลักสาขาต่าง ๆ ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยเวลาอีกไม่น้อยที่เดียว ถึงกระนั้น สภาพแนวโน้มการพัฒนาในการศึกษาแบบนี้ก็อยู่ใน阶段ที่กำลังขยายตัวอย่างยิ่ง การพัฒนาด้านทฤษฎีและการสอนในการศึกษาได้ดำเนินไปอย่างกว้างขวาง จนเกิดรูปแบบเฉพาะตัว และมีมากพอแก่การศึกษาในระดับหนึ่ง

ความหมายของเศรษฐกิจการเมือง

ถึงแม้การศึกษาด้านเศรษฐกิจการเมืองจะพัฒนามาเป็นเวลานานแล้วก็ตาม แต่การศึกษาด้านนี้หากไม่มีเอกสารใหม่ ความหมายและขอบเขตในการศึกษาได้เปลี่ยนแปลงและแตกต่างกันไป ตามโลกทัศน์ของผู้ศึกษา และการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคม คำว่า เศรษฐกิจการเมืองจึงมีความหมายผิดแยกกันไป ในหมู่ผู้ศึกษาด้านนี้แต่ละกลุ่ม แต่ละสำนัก (Chattopadhyay, 1974)

อย่างไรก็ตี เมื่อพิจารณาความหมายของเศรษฐกิจการเมืองและขอบเขตการศึกษาแผนนี้ อย่างกว้าง ๆ ก็จะพบว่าในกลุ่มต่าง ๆ นั้น มีการใช้คำว่าเศรษฐกิจการเมืองอยู่ใน 3 ลักษณะ

ลักษณะแรก เป็นการมองเศรษฐกิจการเมืองในแง่ของการศึกษานโยบายของรัฐในด้านเศรษฐกิจ การมองแบบนี้มักจะพบในหมู่นักเศรษฐศาสตร์รุ่นก่อน เช่น Robbins และ Schumpeter ซึ่งฝ่ายการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองแบบคลาสสิกมา (Gamble, 1983 : 64) ทัศนะอย่างนี้จะเห็นได้ชัด ในกรณีของ Robbins (1976 : 2-3) ซึ่งเน้นว่าในความเห็นของตนนั้น เศรษฐกิจการเมืองเป็นเรื่องที่พูดถึงหลักนโยบายสาธารณะ (public policy) ในด้านเศรษฐกิจ และเป็นการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติในแง่สิ่งที่ควรจะกระทำ (prescription) มากกว่าในแง่พรรณนา (description) ดังนั้นเศรษฐกิจการเมือง จึงเป็นการศึกษาที่อิงอยู่กับปัจจัยทาง (normative) ไม่ใช่การศึกษาในเชิงปฏิฐาน (positive science)

แม้กระนั้นก็ตาม ผู้ศึกษาเศรษฐกิจการเมืองรุ่นใหม่บางคนก็ยังมีความเห็นอย่างนี้เหมือนกัน ตัวอย่างเช่น Alt และ Chrysal (1983 : 54) ซึ่งใช้คำว่า “เศรษฐศาสตร์การเมือง” (political economics) แทนคำว่าเศรษฐกิจการเมือง มีความเห็นว่าเศรษฐศาสตร์การเมืองมุ่งสนใจเกี่ยวกับสิ่งที่รัฐบาลทำไปว่าสำคัญแค่ไหน โดยใช้หลักเกณฑ์มาตรฐานในการศึกษาเศรษฐกิจทั้งหลาย สัมฤทธิผลหรือไม่ เขายังย้ำไว้อีกว่า ปัญหาพื้นฐานของการศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบของรัฐบาลที่มีต่อนโยบายด้านเศรษฐกิจ (Alt and Chrysal, 1983 : 10)

ลักษณะที่สอง เป็นการมองเศรษฐกิจการเมือง หรือเศรษฐศาสตร์การเมืองในแง่การศึกษา เกี่ยวกับโครงสร้างความสัมพันธ์ในแง่อำนาจที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ทัศนะแบบนี้มุ่งชี้ให้เห็นว่า สภาพการค้าร่วมอยู่และ การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจเกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงสร้างของอำนาจ ในสังคม การมองในลักษณะนี้จะเห็นได้จากทัศนะของ Gurley (1971 : 54-55) เขายังเห็นว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองนั้นมุ่งศึกษาปัญหาเศรษฐกิจ โดยนำเอารูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง และผู้อยู่ใต้การปกครอง (ruler-subject relation) ในสังคม ภายใต้สภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ อย่างใดอย่างหนึ่งมาใช้พิจารณาอย่างเป็นระเบียบแบบแผน เขายังย้ำต่อไปอีกว่าความสัมพันธ์ เชิงอำนาจและอำนาจอันชอบธรรม (authority) ที่มีอยู่ทั่วไปนี้ ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง การปืนเกลี่ยกัน และการเปลี่ยนแปลงในเชิงกำลังขึ้น นักเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงนำโครงสร้างอำนาจเหล่านี้มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหา

ความเห็นในท่านองเดียว ก็จะเห็นได้ในทัศนะของ Nell (1978:95) ซึ่งเห็นว่าเศรษฐศาสตร์ การเมืองมุ่งชี้ให้เห็นว่าระบบคลาดั้นจะกระจายรายได้ให้แก่ผู้คนมากน้อยตามอำนาจที่มีอยู่ คนที่อยู่ในชนชั้นที่มีอำนาจมากย่อมจะได้ประโยชน์จากการระบบคลาดมากกว่าคนชั้นต่ำ ในอีกด้านหนึ่ง ก็มีการเน้นความสัมพันธ์ในแง่อำนาจในด้านการผลิตในสังคม ในลักษณะนี้ O' Connor

(1976 : 15) ระบุไว้ว่า การศึกษาด้านเศรษฐกิจการเมืองใช้การอุบัติกรรมทฤษฎี “ความสัมพันธ์ทางการผลิต” (relations of production) เพื่อชี้ถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริง ๆ ระหว่างผู้ที่ซื้อแรงงานกับผู้ที่ขายแรงงาน หรือระหว่างผู้จัดระเบียบแรงงานกับผู้ใช้แรงงาน ความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมกันและโครงสร้างอำนาจแบบนี้เป็นลักษณะสำคัญของสังคมทุนนิยม

ลักษณะที่สาม เป็นการมองเศรษฐกิจการเมืองในแง่การศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับกิจกรรมทางการเมือง โดยการนำเอาปัจจัยเศรษฐกิจใช้อธินายปรากម្មการณ์ทางการเมือง หรือการใช้ปัจจัยทางการเมืองอธินายปรากម្មการณ์ทางเศรษฐกิจ หรือใช้ทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและทางการเมืองอธินายปรากម្មการณ์ทางเศรษฐกิจหรือทางการเมือง หรือแม้แต่การนำเอาปัจจัยทางเศรษฐกิจและทางการเมืองมาใช้อธินายปรากម្មการณ์ทางสังคม อื่น ๆ ทัศนะของ Modelski (1979 : 2) คือตัวอย่างที่ดีของความเห็นในลักษณะนี้ เขาให้คำจำกัดความเศรษฐกิจการเมืองว่า เป็นสาขาวิชาที่มุ่งสนใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างเศรษฐกิจ กับการเมือง ไม่ว่าจะมองในแง่การเมืองกำหนดเศรษฐกิจ หรือเศรษฐกิจกำหนดการเมือง เขายังให้ความเห็นต่อไปอีกว่า การจะให้ความสำคัญแก่ปัจจัยด้านใดมากกว่ากันนั้นขึ้นอยู่กับประเด็น ที่ศึกษา และข้อเท็จจริงของแต่ละกรณี เราอาจจะมุ่งสนใจเศรษฐกิจหรือการเมืองมากกว่ากันก็ได้ หรืออาจจะสนใจทั้งสองอย่าง หรือเราอาจจะไม่ใช้ทั้งสองอย่างเป็นประเด็นหลักในการศึกษา ก็ได้

ความเห็นแบบนี้จะพบได้ในทัศนะของผู้สนใจศึกษาด้านเศรษฐกิจการเมืองหลายคน เช่น Frey (1978 : vii, 8), Hodgson (1984 : 4), Mitchell (1972 : 106), Oppenheimer (1980 : 121) และ Wagner (1980 : 1) เป็นต้น Frey เน้นถึงการศึกษาความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสังคมการเมือง (polity) กับเศรษฐกิจของประเทศนั้นหรือหลายประเทศ Hodgson มองเศรษฐกิจการเมืองในแง่แนวการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งเศรษฐกิจและการเมือง สำหรับ Mitchell เห็นว่า เศรษฐกิจการเมืองแบบใหม่ ควรจะให้ความสำคัญแก่ปัจจัยทางการเมืองให้มาก ไม่ว่าในฐานะเป็นตัว变量 (ที่มีปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวอธินาย) หรือในฐานะปัจจัยที่ใช้อธินายโดยนายเศรษฐกิจ ส่วน Oppenheimer ซึ่งให้เห็นว่า เศรษฐกิจการเมืองพัฒนาขึ้นมาในลักษณะที่เป็นวิชาสมมตาน ซึ่งเน้นหัวข้อที่เกี่ยวข้องกัน 2 ประการ คือ การเมืองกำหนดลักษณะต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจได้อย่างไร และสถาบันทางเศรษฐกิจทั้งหลายกำหนดกระบวนการทางการเมืองต่าง ๆ อย่างไร ทั้งนี้เป้าหมายของสาขาวิชานี้ก็คือ การระบุถึงความสัมพันธ์ทั้งหลายระหว่างการเปลี่ยนแปลงและสถาบันทางการเมือง กับการเปลี่ยนแปลงและสถาบันทางเศรษฐกิจ และ Wagner ก็เช่นเดียวกัน เขามองเศรษฐกิจการเมืองแบบใหม่ในแง่การศึกษาพิจารณาทั้งด้านเศรษฐกิจและการเมืองผูกมุすนกันไป

หากพิจารณาอย่างเดียว ๆ อาจจะเห็นว่าการมองความหมายและขอบเขตการศึกษาเศรษฐ-

กิจการเมืองมีความแตกต่างกันในนัยที่เดียว แม้กระนั้นข้อของศึกษาในลักษณะนี้บางคณเรียกว่าเศรษฐกิจการเมือง (political economy) ขณะที่บางคณใช้คำว่า เศรษฐศาสตร์การเมือง (political economics) แต่อันที่จริง ความแตกต่างที่เห็นอยู่นั้นเป็นเพียงเปลี่ยนออกเท่านั้น ในสาระสำคัญ การมองหัวข้อ 3 ลักษณะดังกล่าวมาแล้ว ไม่ได้มีอะไรขัดแย้งกันในประเด็นหลัก ความแตกต่างก็มาจาก การเน้นหนักจุดที่มิติมากกว่าในไป หรือเกิดจากการมองประเด็นในมุมกว้างหรือมุมแคบ เท่านั้นเอง ดังที่จะเห็นได้ว่า การมองในลักษณะแรก และในลักษณะที่สอง เป็นการเน้นหนักในจุดที่ต่างกัน การมองในแบบแรก เน้นตรงนโยบายเศรษฐกิจของรัฐ ในขณะที่การมองในแบบที่สอง ให้ความสำคัญแก่โครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ หัวข้อลักษณะนี้เป็นการมองเศรษฐกิจการเมืองเฉพาะด้าน หรือเป็นเศรษฐกิจการเมืองความหมายอย่างแคบ ในทางตรงกันข้าม การมองในลักษณะที่สาม เป็นการมองความหมายและขอบเขตการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองในมุมกว้าง เพราะคำว่า “กิจกรรมทางการเมือง” ย่อมจะคลุนไปถึงนโยบายและกิจกรรมของรัฐ ในการมองแบบแรก รวมทั้งความสัมพันธ์และโครงสร้างอำนาจในสังคม ตามลักษณะการมองแบบที่สองด้วย

จากทัศนะทั้งสาม เรา ก็พอจะให้ความหมายอย่างกว้าง ๆ ของเศรษฐกิจการเมืองได้ว่า เศรษฐกิจการเมือง คือการศึกษาถึงความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างการเมืองกับเศรษฐกิจ ในฐานะที่เป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของสังคม หัวข้อนี้ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาถึงอิทธิพลของปัจจัยทางการเมืองที่มีต่อเศรษฐกิจ หรือผลกระทบของปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีต่อการเมือง หรืออิทธิพลของหัวข้อด้านที่มีต่อเศรษฐกิจ และการเมือง หรือค้านใดค้านหนึ่ง นอกจากนี้ยังอาจครอบคลุมถึงผลกระทบของเศรษฐกิจและการเมืองที่มีต่อสังคม และในบางกรณีปัจจัยทางสังคมก็อาจจะถูกนำมาร่วมพิจารณาด้วยก็ได้

เมื่อพิจารณาภาพของ การศึกษาเศรษฐกิจการเมือง จากความหมายดังกล่าวก็จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจการเมืองในยุคนี้เป็นประเด็นการศึกษาแบบ multidisciplinary (interdisciplinary matrix) ที่ใช้เป็นวิชาการของสาขาวิชาใดสาขาวิชานั่นโดยเฉพาะไม่ แท้ที่จริงแล้วเป็นการศึกษาที่นำเอาความรู้ทางสังคมศาสตร์ทุกด้านมาใช้ประโยชน์ในการอธิบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐศาสตร์รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยา ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เราจะพบงานด้านเศรษฐกิจการเมืองที่เขียนโดยนักสังคมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ในลักษณะนี้การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบันจึงต้องไปจากเศรษฐกิจการเมืองยุคคลาสสิก ซึ่งถือว่าเป็นอาณาจักรของนักเศรษฐศาสตร์

แนวทางและขอบข่ายในการศึกษา

แนวทางในการศึกษา (approach) ด้านเศรษฐกิจการเมือง อาจจะจำแนกออกได้หลาย

ลักษณะตามเกณฑ์ต่าง ๆ กันยังชื่น Frey (1978:39) จำแนกแนวทางในการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองออกเป็น 4 ประเภทคือ แนวทางมาร์กซิสต์ แนวทางที่ไม่ใช่แบบเศรษฐศาสตร์ (non-economic approach) แนวทางเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิม และแนวทางการเลือกของส่วนรวม (public choice) ขณะที่ Modelski (1979 : 2) จำแนกแนวทางการศึกษา เศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ ตามลักษณะปัจจัยหลักที่ใช้ในการอธิบายออกเป็น 3 แนวทาง คือ แบบเสรีนิยม แบบพาณิชนิยมยุคใหม่ (neo-mercantilism) และแบบมาร์กซิสต์ การแบ่งแนวทางในการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองที่มีอยู่โดยทั่วไปนั้นจะจะสังเกตเห็นได้ว่าจะได้รับอิทธิพลจากการแบ่งส่วนักทางวิชาการและอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองอยู่ในน้อย ดังที่ Hodgson (1984 : 5) และ Garsen (1978 : 193) ได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองนั้น มีทั้งเศรษฐกิจการเมืองฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา และฝ่ายกลาง ๆ แต่ละฝ่ายจะเน้นประเด็นในการศึกษาต่างกัน รวมทั้งมีข้อสมมุติฐาน กรอบทฤษฎี และหน่วยที่ใช้ศึกษาไว้เฉพาะที่ไม่เหมือนกัน กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ แต่ละฝ่ายมีแนวทางและขอบข่ายในการศึกษาที่ต่างกันไป

ถ้าจะแบ่งแนวทางในการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองยุคปัจจุบัน โดยคำนึงถึงลักษณะอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจการเมือง และสำนักทางวิชาการที่สนใจการศึกษาแบบนี้ เราทั้งหมดแบ่งออกได้เป็น 3 แนวทางใหญ่ ๆ คือ แนวทางนิโอมาร์กซิสต์ (Neo Marxist) แนวทางการตัดสินใจเลือกของส่วนรวม (Public Choice) และแนวทางสถาบัน (Institutionalist) ทั้ง 3 แนวทางนี้มีการรวมตัวกันค่อนข้างชัดเจน และมีผลงานอภิปรายบ่ายังต่อเนื่อง ลักษณะของแนวทางการศึกษาทั้งสามพอจะอธิบายสังเขปได้ดังนี้

แนวการศึกษาแบบนิโอมาร์กซิสต์ เป็นแนวการศึกษาที่ยังยึดประเพณีในการศึกษาแบบมาร์กซิสต์ ซึ่งเน้นการพิจารณากระบวนการผลิตแบบทุนนิยม โดยอาศัยแนวการวิเคราะห์เกี่ยวกับการสะสมทุนแบบทุนนิยม (Capitalist accumulation) การต่อสู้ระหว่างชนชั้น (Class conflict) ฯลฯ แต่ในขณะเดียวกันก็ขยายขอบเขตของ การศึกษาออกไปกว้างขวางกว่าการศึกษาแนวมาร์กซิสต์บุคคลาสสิก โดยการรับเอาแนวความคิดทางสังคมศาสตร์ด้านอื่นที่ไม่ขัดแย้งกับความคิดแบบมาร์กซิสต์มาใช้ และนำเอาประเด็นใหม่ ๆ มาศึกษา รวมทั้งพยายามพัฒนากรอบทฤษฎีมาร์กซิสต์ให้มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น

คำว่า นิโอมาร์กซิสต์ (Neo-Marxism) โดยทั่วไปหมายถึง กระแสความคิดต่าง ๆ ในแนวมาร์กซิสต์ในศตวรรษที่ 20 ทั้งนี้น่าจะเริ่มจากความคิด Lucacs และสืบต่อมาโดยนักวิชาการของ Frankfurt School ความคิดเหล่านี้ต่างไปจากความคิดมาร์กซิสต์ดั้งเดิมใน意義ที่ไม่เน้นหนักในเรื่องลักษณะที่มีความสำคัญในการวิเคราะห์สังคม (Scruton, 1979)

1983 : 320) ความแตกต่างระหว่างความคิดมาร์กซิสต์บุคคลั่งเติม เช่นความคิดของ Lenin, Luxemburg, Kautsky เป็นต้น กับความคิดที่ Anderson (1976) เรียกว่า ความคิดแบบมาร์กซิสต์ตะวันตก เช่น ความคิดของ Lucacs, Korsch, Gramsci, Marcuse ฯลฯ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด เพราะความคิดแบบหลังเน้นด้านปรัชญามากขึ้น และนักคิดจำนวนไม่น้อยเป็นนักวิชาการในมหาวิทยาลัย ไม่ใช่นักปฏิวัติอาชีพ ด้วยอย่างที่คือ นักวิชาการของ Institute for Social Research ที่ Frankfurt นอกจากนี้ นักคิดพวกหลังนี้ยังรับเอาความคิดของนักคิดอื่น เช่น Freud, Weber และ Piaget มาใช้ในงานของเข้าด้วย

นิโอมาร์กซิสต์บุคปัจจุบัน ได้พัฒนาแนวความคิดต่างจากความคิดมาร์กซิสต์บุคคลั่งเติมไปมากที่เดียว ในกรณีของนิโอมาร์กซิสต์ในสหรัฐ Burawoy (1983:4-5) ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวความคิดแบบนี้ได้พัฒนาขึ้นมาอย่างน้อย โดยคน 4 กลุ่ม กลุ่มแรกเห็นได้จากความคิดของสำนัก Monthly Review ซึ่งออกเป็นวารสารมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1949 วารสารนี้ได้ขยายมหัพนາทฤษฎีมาร์กซิสต์ที่เป็นอิสระจากความคิดของพาร์คคอมมูนิสต์ งานชิ้นสำคัญของสำนักนี้คือ The Political Economy of Growth ของ Baran และ Monopoly Capital ของ Baran กับ Sweezy ซึ่งพัฒนาแนวความคิดเรื่องส่วนเกินที่เพิ่มขึ้น (rising surplus) มาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนาและชักรัฐดินยม การณ์ของ Wallerstein ซึ่งนำเอาความคิดเรื่องระบบโลกลามาใช้กับมีส่วนผูกพันกับแนวความคิดของสำนักนี้ สำหรับกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่เน้นหนักลักษณะเฉพาะของสังคมอเมริกา แนวความคิดของกลุ่มนี้พัฒนาขึ้นมาโดยนักประวัติศาสตร์แนวมาร์กซิสต์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยวิสคอนเซิน เช่น Williams, Kolko และ Weinstein พากน์ใจความคิดเสริมแบบอเมริกาว่าเป็นอุดมการณ์ของพวกชนชั้นปักษ์รองที่ใช้ป้องกันไม่ให้เกิดการอุกอาจต่อสู้ของประชาชนในประเทศ ขณะเดียวกันก็พยายามครอบงำด้านประเทศ กลุ่มนี้ผูกพันอยู่กับวารสาร Studies on the Left รวมทั้ง Socialist Revolution และ Socialist Review ส่วนกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจาก Frankfurt School และความคิดมาร์กซิสต์แนวไฮเกล (Hegelian Marxism) พากน์มุ่งพัฒนาทฤษฎีเชิงวิพากษ์โดยเน้นประเด็นเกี่ยวกับ จิตวิเคราะห์ บทบาทของผู้หญิง และปรัชญา กลุ่มนี้มุ่งนำเสนอความคิดแบบมาร์กซิสต์ มาใช้ศึกษาสภาพทางจิตของบุคคล วารสารที่สะท้อนความคิดของกลุ่มนี้คือ Telos กลุ่มสุดท้าย เป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดโครงสร้างนิยมองฝรั่งเศส (French Structuralism) เช่นความคิดของ Althusser, Poulantzas และ Goldielier เป็นต้น กลุ่มนี้ต้องการฟื้นฟูความคิดวัดถูนิยมประวัติศาสตร์ขึ้นมาอีก ความคิดของกลุ่มนี้นั้นเรื่องเงื่อนไขที่ทำให้ระบบทุนนิยมสืบทอดสายต่อไปได้ (reproduction of capitalism) ทั้งยังมีบทบาทมากในการศึกษาเกี่ยวกับรัฐ โครงสร้างชนชั้น การบวนการกรรมการ และเศรษฐกิจการเมืองของนคร (urban political)

economy) ความคิดนี้จะเห็นได้ในวารสาร New Left Review ในยังกฤษ Capitalistate และ Insurgent Sociologist ในสหราช เป็นต้น

ความคิดของทั้ง 4 กลุ่มนี้ ได้รับอิทธิพลมากับบังน้อยบ้างจากกลุ่มนี้ในมาร์กซิสต์รุ่นแรก ๆ และเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงด้านความคิดจากการมาร์กซิสต์ยุคคลาสสิก มาเป็นความคิดมาร์กซิสต์ยุคใหม่ ซึ่งจำกัดด้วยในวงวิชาการ และแยกตัวออกจากพรรครคอมมูนิสต์ โดยเฉพาะความคิดของพรรครคอมมูนิสต์โซเวียตมากอย่างเห็นได้ชัด ลักษณะพัฒนาการของนี้ในมาร์กซิสต์ในลักษณะคล้าย ๆ กันนี้ก็ดำเนินไปในยุโรปในเวลาเดียวกัน

สำหรับขอนข่ายและวิธีการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองแนวนี้ อาจจะสรุปโดยถือเอาทัศนะของ O'Connor (1976 : 21-22) นักเศรษฐศาสตร์นี้ในมาร์กซิสต์ เป็นแนวทางได้ดังนี้

ประการแรก เศรษฐกิจการเมืองแบบนี้จะเน้นสนใจความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ทั้งหลาย และใช้วิธีการศึกษาทางเดียวที่แท้จริงในการประวัติศาสตร์ ตัวแปรที่ใช้อธิบายทางเดียวคือ นั้น การศึกษาแนวนี้จะมองที่ด้วยมุขย์เป็นสำคัญ ไม่ใช่ด้วยแพรานามธรรม เช่น อัตราดอกเบี้ย หรือระดับราคา เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการศึกษาแบบนี้เน้นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลและชนชั้นในฐานะที่เป็นการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ ส่วนวิธีการศึกษาจะใช้เหตุผลและหลักฐานในการประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ทฤษฎี และใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ประการที่สอง เศรษฐกิจการเมืองแนวนี้ พยายามจะศึกษาทำความเข้าใจสังคมทั้งสังคม การพัฒนาของสังคมทั้งสังคมในเมืองที่เป็นหน่วยรวม โดยมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมในด้านความสัมพันธ์ทางการเมือง ผลกระทบ และความสัมพันธ์ด้านการเมือง รวมทั้งไม่ได้แยกตัวออกจากสังคมศาสตร์อีก

ประการสุดท้าย การศึกษาเศรษฐกิจการเมืองแบบนี้ เป็นการศึกษาเชิงวิภาคช์ (Critical science) ซึ่งมองวิถีการผลิตแบบทุนนิยม รวมทั้งทรัพย์สินส่วนบุคคล แรงงาน กำไร และอื่น ๆ ในเมืองที่เป็นปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ การศึกษาแนวนี้มุ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเป็นไป และแนวโน้มของระบบทุนนิยม โดยศึกษาถึงสภาพของข้อขัดแย้งระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีลักษณะตรงข้ามกัน เช่นระหว่างทุนกับแรงงาน คนรายกับคนจน อภิสิทธิ์ชนกับผู้ไร้สิทธิ์ และผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง

แนวการศึกษาแบบการตัดสินใจเดือดของส่วนรวม (Public Choice) การศึกษาแบบนี้ก็มาจากความพยายามที่จะนำเอาทฤษฎีและปรัชญาการศึกษาของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งเศรษฐศาสตร์นิโอคลาสติก มาปรับใช้กับการศึกษาการเมือง โดยเน้นหนักกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง หรือการตัดสินใจเลือกของรัฐบาล (Buchanan, 1983 : 3; Mueller, 1976 : 395) ความคิดหลักของเศรษฐศาสตร์นิโอคลาสติกที่นำมาใช้ในการศึกษาแนวโน้มคือ การถือเอาปัจจัยบุคคล (individual) เป็นแกนในการอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์ โดยเชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผลและใช้เหตุผลในการเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับอรรถประโยชน์ (utility) สูงสุด วิธีการของปัญหาแบบนี้ได้ถูกนำมาอธิบายการตัดสินใจเลือกในการการเมืองของคนส่วนใหญ่ เช่นการออกเสียงเลือกตั้ง รวมทั้งการตัดสินใจเลือกของรัฐบาลในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังใช้อธิบายพฤติกรรมการเลือกของสถาบันทางการเมืองอื่น ๆ เช่นระบบราชการ, รัฐสภา, พรรครัฐบาล เมือง ฯลฯ ด้วยเหตุที่ แนวการศึกษาแบบนี้เน้นศึกษาการตัดสินใจเลือกของคนส่วนใหญ่ หรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับคนส่วนใหญ่ แนวการศึกษาดังกล่าวจึงถูกเรียกว่าการตัดสินใจเลือกของส่วนรวม ซึ่งนี้เป็นชื่อที่ใช้เรียกกันในสหราชอาณาจักร ในอังกฤษ การศึกษาแบบนี้เรียกว่า เศรษฐศาสตร์ทางการเมือง (Economics of Politics) หรือทฤษฎีเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการเมือง (Economic Theory of Politics) ทั้งนี้เนื่องมาจากการนำเอกสารเบื้องบัดบีชีคิชาและหลักการของเศรษฐศาสตร์มาใช้กับกระบวนการทางการเมืองนั้นเอง

การเกิดแนวทางในการศึกษาแบบการตัดสินใจเลือกของส่วนรวม เป็นผลโดยตรงมาจากพัฒนาการทางด้านเศรษฐศาสตร์ 4 ประการ (Mueller, 1976 : 395-396) ประการแรกได้แก่ การที่นักเศรษฐศาสตร์หันมาสนใจศึกษาด้านสวัสดิการสังคมมากขึ้น ทั้งนี้เริ่มจากงานของ Bergson ในปี 1983 และงานของ Arrow ในปี 1951 งานเหล่านี้มุ่งศึกษาการตัดสินใจเลือกของสังคม โดยพิจารณาจากการเลือกของปัจเจกชนที่รวมกันแล้วจะก่อให้เกิดผลดีสูงสุดต่อสวัสดิการของสังคม (maximization of Social welfare function) จากจุดนี้ นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ก็หันมาสนใจศึกษากระบวนการทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้งซึ่งสะท้อนการตัดสินใจเลือกของปัจเจกชนในสังคม

ประการที่สอง ความล้มเหลวของกลไกตลาดในการแก้ไขวิกฤตการทางเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 1930 ทำให้นักเศรษฐศาสตร์จำนวนหนึ่งหันมาศึกษากลไกทางการเมือง ซึ่งมีผลต่อการแบ่งสรรทรัพยากรในสังคม โดยพยายามนำเอาแนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์มาใช้อธิบาย เช่น พยายามอธิบายกระบวนการทางการเมืองว่าเหมือนกับกระบวนการซื้อขายแลกเปลี่ยนในระบบตลาด

ประการที่สาม อิทธิพลจากการทำงานทฤษฎีการคั้งรัฐบาลในภาคพื้นทวีปยุโรป เช่น งานของ Lindahl เกี่ยวกับทฤษฎีสินค้าและบริการของรัฐ (public good theory) และงานของ Wicksell

เกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกของคนส่วนใหญ่ มีส่วนสำคัญในการหล่อหломความคิดแบบการเลือกของส่วนรวมขึ้น

ประการสุดท้าย การเกิดแนวทางการศึกษาแบบการตัดสินใจเลือกของส่วนรวมเป็นปฏิกริยาของนักเศรษฐศาสตร์ที่มีต่อการแทรกแซงของรัฐบาลในด้านเศรษฐกิจ นักเศรษฐศาสตร์เหล่านี้เช่น Buchanan, Tullock และ Friedman พยายามใช้วิธีการและแนวความคิดแบบนิโอคลาสสิก มาอธิบายพฤติกรรมของรัฐบาล เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมเพลวนของกระบวนการทางการเมือง และความไว้ประสิทธิภาพของรัฐบาลในการเข้าแทรกแซงเศรษฐกิจ

แนวการศึกษาแบบนี้มักจะแพร่หลายอยู่ในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ ซึ่งถือว่าวิธีการและการอบรมความคิดของสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เนื่องจากว่าสังคมศาสตร์สาขาวิชานี้ และสามารถใช้อธิบายพฤติกรรมทางสังคมได้ทุกประเทา อย่างไรก็ต แนวความคิดนี้มักจะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ มีเด่นกับรัฐศาสตร์อย่างเช่น Rikker และ Alt หรือ นักสังคมวิทยา เช่น Coleman ที่สนับสนุนแนวการศึกษาแบบนี้อย่างจริงจัง ในสหรัฐ นักวิชาการที่สนับสนุนแนวการศึกษาดังกล่าว ได้รวมตัวกันเป็นสมาคมชื่อว่า Public Choice Society โดยมีศูนย์กลางสำคัญอยู่ Virginia Polytechnic Institute and State University ผลงานด้านนี้ได้ติดพิมพ์ในวารสาร Public Choice และวารสารอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่านักวิชาการกุ่นนี้จะเรียกงานเขียนตามแนวการศึกษาแบบการเลือกของส่วนรวมว่าเป็นงานเชิงเศรษฐกิจการเมืองก็ตาม แต่ในความเป็นจริง งานส่วนใหญ่ของนักวิชาการเหล่านี้ไม่ใช่งานเชิงเศรษฐกิจการเมืองในแง่ของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมือง หากเป็นเพียงการนำเสนอวิธีการและกรอบความคิดของเศรษฐศาสตร์นิโอคลาสสิกมาใช้อธิบายและศึกษากระบวนการและสถานที่ทางการเมืองบางอย่าง เช่น การเลือกตั้ง พรรครัฐบาลเมือง กลุ่มผลประโยชน์ เท่านั้น หลังจากปี 1970 เป็นต้นมา นักวิชาการที่ยึดถือแนวการศึกษาแบบนี้จึงเริ่มหันมาสนใจศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับเศรษฐกิจมากขึ้น ประเด็นที่ศึกษา กันมาก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับภาวะเศรษฐกิจหรือความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งและติดตามกับนโยบายเศรษฐกิจของรัฐ และในช่วงต่อมา ก็พยายามหันมาศึกษาประเด็นอื่น ๆ มากขึ้น แต่งานส่วนใหญ่จะจาวะวิจัยนอยู่กับปัญหาเศรษฐกิจการเมืองของประเทศไทยและประเทศไทย ไม่ได้มากกว่าเรื่องอื่น

กล่าวกันโดยกว้าง ๆ แนวการศึกษาแบบนี้มีลักษณะสำคัญอยู่ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก แนวการศึกษานี้มองว่าพฤติกรรมการแข่งขันในระบบตลาดสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมมนุษย์ได้ ทั้งในระบบเศรษฐกิจและระบบการเมือง การแข่งขันและการแลกเปลี่ยนผล

ประโยชน์เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในทุกด้านของสังคม ประการที่สอง แนวการศึกษาแบบนี้มีลักษณะจิตวิสัย (subjective) และเน้นศึกษาปัจจุบัน (individualistic) เป็นหลัก การศึกษาแนวนี้ใช้ปัจจัยด้านจิตวิทยา居ย ๆ เป็นตัวอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมองว่ามนุษย์มีเหตุผลและจะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมโดยมุ่งแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุดให้ตนอย่างเสมอ นอกจากนี้แนวการศึกษาแบบนี้ยังถือเอกสารและคนเป็นหน่วยในการศึกษาและสร้างทฤษฎี โดยไม่ให้ความสนใจกับโครงสร้างหรือสถาบันทางสังคมในแง่ที่จะมีอิทธิพลต่อมนุษย์ การศึกษาแบบนี้มุ่งพฤติกรรมของกลุ่มคนหรือมวลชนว่าเท่ากับพฤติกรรมของคนในกลุ่มนั้น ๆ แต่ละคนมาร่วมกันทำนั้นเอง ความสัมพันธ์ต่อ กัน โครงสร้างและระบบที่เกณฑ์ของกลุ่มคนหาได้มีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของคนแต่อย่างใด (คู Hodgson, 1984 : 5)

แนวการศึกษาเชิงสถาบัน (Institutional Approach) การศึกษาแบบนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาเชิงสหวิทยาการ ซึ่งมุ่งสำรวจถึงความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ระหว่างอำนาจทางการเมือง ความมั่งคั่ง และค่านิยมทางวัฒนธรรม รวมทั้งพัฒนาการของเทคโนโลยี สถาบัน อุดมการณ์ พฤติกรรมทางเศรษฐกิจ กลุ่ม และการรัฐแบ่งด้านอำนาจที่มีผลต่อ กันและกัน (Andrain, 1980 : 6; Elliott, 1978 : 111) การศึกษาแนวนี้มองเศรษฐกิจจากการเมืองจากทัศนะทางประวัติศาสตร์ โดยเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในแต่ละด้านจะมีผลกระทบต่อกันและกัน ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของสถาบันต่าง ๆ ในทางการเมืองอาจจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และชีวันในสังคม การเน้นอธิบายเศรษฐกิจจากการเมืองในแง่วิวัฒนาการนี้เอง ทำให้การศึกษาแนวนี้ไม่ยอมรับทฤษฎีหรือหลักเกณฑ์ทั่วไปที่อ้างว่าสามารถอธิบายได้ทุกสถานที่ และเวลา (universal generalization) ทฤษฎีหรือหลักเกณฑ์ทั่งหลายนั้นแยกไม่ออกจากเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ อาจจะใช้อธิบายได้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเท่านั้น แต่ไม่มีทฤษฎีหรือหลักเกณฑ์ทั่วไปใดที่ถูกทดลองการ

แนวการศึกษาเชิงสถาบันนี้ อาจจะกล่าวโดยทั่วไปได้ว่าเป็นความคิดที่พัฒนาขึ้นโดยนักเศรษฐศาสตร์สำนักสถาบันนิยม ถึงแม้จะเศรษฐศาสตร์ในกลุ่มนี้จะมีความคิดแตกต่างกันไปไม่มากก็น้อย แต่ทั้งหมดก็ยอมรับกรอบความคิดและวิธีของ Veblen ซึ่งมุ่งวิพากษ์วิจารณ์วิธีการศึกษาของเศรษฐศาสตร์สำนักนิโอลคลัสสิกดังที่กล่าวถึงไปแล้ว นักเศรษฐศาสตร์สำนักสถาบันนิยมในสหรัฐอเมริกามีการรวมตัวกันเป็นสมาคม ชื่อว่า Association of Evolutionary Economics และเผยแพร่ความคิดผ่านวารสาร Journal of Economic Issues อย่างไรก็ตาม ถ้ามองในมุมกว้าง การศึกษาแนวสถาบันนี้เป็นแนวการศึกษาที่ครอบคลุมถึงความคิดและวิธีการศึกษาของนักเศรษฐศาสตร์ที่ไม่ยอมรับวิธีการศึกษาของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก และมุ่งศึกษาปัญหา

เศรษฐกิจการเมือง โดยนำเอาปัจจัยทางการเมืองและสังคมเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย การศึกษาในลักษณะนี้บางทีก็เรียกว่า Unorthodox economics ซึ่งอาจจะเห็นได้ในงานของนักเศรษฐศาสตร์ เช่น Galbraith และ Myrdal เป็นต้น

ถ้าหากมองการศึกษาแนวสถาบันในยุคกรุง การศึกษาแนวนี้จะมีข้อสมมุติฐานร่วมกัน 6 ประการ (Frey, 1978 : 54-5)

ประการแรก การศึกษาแบบนี้ถือว่าเศรษฐกิจนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจเป็นผลมาจากการสังคม ขณะเดียวกันเศรษฐกิจก็มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมและสังคม ดังนั้นการจะศึกษาเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจได้ จะต้องเป็นการศึกษาข้ามสาขาวิชา

ประการที่สอง การศึกษาแบบนี้เห็นว่าสถาบันต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตตัวเองเศรษฐกิจอย่างมาก สถาบันใหญ่ ๆ เช่น บรรษัทขนาดใหญ่ หรือกรัตต์ มีอิทธิพลครอบงำกิจกรรมของมนุษย์อย่างเห็นได้ชัด ขณะที่ผู้บริโภคทั้งหลายมีอิทธิพลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ประการที่สาม อำนาจและการขัดแย้ง เป็นส่วนสำคัญในระบบเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น นักวิชาการที่ยึดแนวการศึกษาแบบนี้จึงมักจะให้ความสำคัญแก่เรื่องการกระจายรายได้ซึ่งมีผลต่ออำนาจและความขัดแย้งภายในสังคม

ประการที่สี่ การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการการวิวัฒนาการ การพัฒนาเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่กินเวลา และต้องเป็นค่อยไป โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และด้านเทคโนโลยีเป็นส่วนผลักดันที่สำคัญ

ประการที่ห้า ปัญหาต่าง ๆ ของประเทศกำลังพัฒนา และภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศพัฒนาแล้วที่ตกอยู่ในสภาพเสียเปรียบ เป็นเรื่องที่ต้องวิเคราะห์ศึกษากันอย่างลึกซึ้ง และเกี่ยวข้องกับการต่อสู้ทางการเมือง

ประการสุดท้าย ความเกี่ยวข้องของประดิษฐ์ศึกษา ถือว่ามีความสำคัญมากกว่าความเที่ยงตรงในแนวคิดการศึกษาวิจัย ดังนั้น การศึกษาแนวนี้จึงพยายามศึกษาปัญหาสำคัญด้านต่าง ๆ ถึงแม้ว่าการศึกษาดังกล่าวจะอยู่นอกเหนือขอบเขตการศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นทางการก็ตาม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาแนวนี้ให้ความสำคัญแก่ตัวปัญหามากกว่าวิธีการนั้นเอง

แนวทางการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองทั้ง 3 แนวทางที่กล่าวมาแล้วนั้น มีข้อแตกต่างกันในเรื่องกรอบความคิด ข้อสมมุติฐานเบื้องต้น และขอบข่ายในการศึกษา แต่ก็พอมองจะเห็นได้ว่า ความแตกต่างระหว่างแนวการศึกษาแบบนี้ไม่ได้ก่อให้เกิดการศึกษาเชิงสถาบันนั้น มีน้อยกว่าความแตกต่างที่แนวทางทั้งสองมีต่อการศึกษาแบบทางเลือกของส่วนรวม เหตุผลง่าย ๆ ก็คือ ทั้งแนว

การศึกษาแบบนีโอมาร์กชิสต์ และการศึกษาเชิงสถาบันนั้น มุ่งคัดค้านวิธีการศึกษาแบบนีโอมาร์กชิสต์ แต่ก็มีจุดเดียวกัน รวมทั้งเป็นวิธีการศึกษาที่ยอมรับความสำคัญของปัจจัยทางสังคมอื่น ๆ นอกจากเนื้อหาไปจากปัจจัยทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ก็มี ตัวแనวนการศึกษาแบบการเลือกของส่วนรวมนั้น เกิดจากการนำเอาความคิดและวิธีการศึกษาของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นีโอมาร์กชิสต์มาใช้กับการเมืองและเศรษฐกิจการเมือง แนวการศึกษาแบบนี้จึงแตกต่างจากสองแนวทางดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัด

หากพิจารณาในแง่ของขอบข่ายในการศึกษาด้านเศรษฐกิจการเมือง ก็อาจจะกล่าวได้ว่า งานด้านนีโอมาร์กชิสต์มีลักษณะของขอบข่ายในการศึกษากว้างขวางกว่าแนวอื่น ๆ งานเขียนในแนวนี้ จะครอบคลุมเศรษฐกิจการเมืองแบบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐ ปัญหาการพัฒนา ปัญหาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ หรืออื่น ๆ ในขณะเดียวกันแนวการศึกษาแบบการเลือกของส่วนรวมมุ่งศึกษาปัญหาเศรษฐกิจการเมืองของประเทศไทยพัฒนาแล้วเป็น สำคัญ และไม่ค่อยสนใจปัญหาการพัฒนาหรือเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศมากนัก ส่วนงานในแนวสถาบันนั้น ถึงแม้จะให้ความสนใจทั้งปัญหาของประเทศไทยพัฒนาและปัญหาของประเทศไทย กำลังพัฒนา แต่ข้อเขียนด้านเศรษฐกิจการเมืองที่ออกมาก็มีจำนวนน้อยกว่างานเขียนแบบนีโอมาร์กชิสต์

ด้วยเหตุที่การศึกษาด้านเศรษฐกิจการเมืองมีแนวโน้มที่จะขยายขอบข่ายออกไปเรื่อย ๆ ทั้งในแง่ทฤษฎี และในแง่ประเด็นศึกษา ดังนั้นการที่จะรวมเอาทฤษฎีหรือประเด็นทั้งหมดมาศึกษาในคราวเดียวกัน จึงเป็นไปไม่ได้ในทางปฏิบัติ หนังสือเล่มนี้จึงหยิบยกมาศึกษาเฉพาะทฤษฎีทางเศรษฐกิจการเมืองที่เกี่ยวกับรัฐ การพัฒนา และเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะเห็นว่าทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทั้งสามด้านนี้ เป็นทฤษฎีหลักที่มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางในหมู่นักสังคมศาสตร์ปัจจุบัน